

Η ΕΞ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ

ΤΟΥ

“ΠΕΡΙ ΞΕΝΙΤΕΙΑΣ,, ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ”*

ΥΠΟ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙ

Ἡ νῦν τὸ πρῶτον ἐκδιδομένη ἐνταῦθα παραλλαγή τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιωνικοῦ ποιήματος «περὶ τῆς ξενιτείας» εὐρίσκεται ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ Κώδικι 701 φύλλ. 202-216, ὃν ὁ Σακελλίων περιγράφει¹ ὡς «τεῦχος χάρτου κοινοῦ, μήκους 0,15 μετρ., πλάτους 0,10 περὶ ἀρχομένην τὴν ΙΓ' ἑκατονταετηρίδα».

Ὁ Κώδιξ οὗτος περιέχει «Ἀκολουθίας καὶ Τροπάρια διάφορα», «Ἰδιόμελα τοῦ Τριωδίου καὶ τοῦ Πεντηκοσταρίου», μεθ' ἃ ἔπεται τὸ περὶ οὗ λόγος ποίημα ὑπὸ τὸν τίτλον «συμφορὰ θλιβερὴ περὶ τῆς ὠνειδισμένης ξενιτείας». Μετὰ τὸ ποίημα τοῦτο ἔρχεται «Λόγος τοῦ Ἰχνηλάτου περὶ τῶν πουλλίων» (=πουλλολόγος) καὶ τελευταῖον ἔπεται «Πίναξ χρονολογικὸς τῶν Χριστιανῶν καὶ Τούρκων βασιλέων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ χρονικὴ σημείωσις τῶν διαφορῶν κατακτήσεων τῶν Τούρκων ἀπὸ τοῦ ἔτους 6684 μέχρι τοῦ 7075» (=1356-1567 μ. Χ.)².

Περὶ τοῦ ποιήματος τούτου ἐκτενεστέραν εἰσαγωγὴν δὲν προτίθεμαι ἐνταῦθα

* Ἀνεκοινώθη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 18 Ἀπριλίου 1929.

¹ Καταλογ. Χειρογράφων τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος Ἀθ. 1892 σελ. 128.

² Περὶ τοῦ Κώδικος τούτου ἰδὲ καὶ τὴν μελέτην τοῦ συναδέλφου Νικ. Βέη ἐν *Νουμᾷ*, 13 Τρυγητ. 1906. Φαίνεται ὅτι τὸ χειρόγραφον (ἰδὲ φύλλ. 200) ὑπῆρξεν ἐπὶ πολὺ κτῆμα τῆς «Μονῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῶν Μεγάλων Πυλῶν» τῆς Μονῆς τοῦ Δουσίκου. Παρὰ τὰ Τρίκκαλα (ὡς μοι ἀνακοινοῖ ὁ συνάδελφος Γ. Σωτηρίου) ὑπῆρχον δύο Μοναὶ 1) Ἡ Παναγία Πόρτα ἥτοι τῶν Μεγάλων Πυλῶν (σταυροπηγιακὴ Μονὴ ἰδρυθεῖσα τῷ 1283 ὑπὸ τοῦ σεβαστοκράτορος Κομνηνοῦ Ἰωάννου Ἀγγέλου τοῦ Δούκα, κειμένη παρὰ τὸ χωρίον Πόρτα, σήμερον διαλελυμένη καὶ μετόχιον μόνον οὔσα τῆς Μονῆς Δουσίκου) καὶ 2) Ἡ Μονὴ τοῦ Δουσίκου ἢ Μονὴ τοῦ Σωτῆρος τῶν Μεγάλων Πυλῶν (Μονὴ καὶ νῦν ἐτι ὑπάρχουσα, ἰδρυθεῖσα δὲ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰγνατίου τῷ 1515 καὶ αὐξηθεῖσα τῷ 1545-1558 ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτῶν Νεοφύτου Μητροπολίτου Λαρίσης). Πιθανώτατα ἡ δευτέρα διεδέχθη τὴν πρώτην καὶ διетήρησε καὶ τὸ ὄνομα τῶν Μεγάλων Πυλῶν. Μονὴ τοῦ Δουσίκου ὠνομάσθη ἐκ τοῦ πλησίον ὑπάρχοντος ὁμωνύμου χωρίου (δοῦσικα καὶ δουσικάρια ὀνομάζονται καὶ σήμερον πολὺδενδρα μέρη ἐν Θεσσαλίᾳ). Ὁ Κώδιξ φαίνεται παλαιότερος τοῦ 1567 μ. Χ., ἐν σελ. 96 ἀναφέρεται ἤδη τὸ ἔτος 1544.

νὰ κάμω, διότι ἱκανὰ καὶ εἰσαγωγικὰ καὶ ἐρμηνευτικὰ καὶ κριτικὰ ἐλέχθησαν περὶ αὐτοῦ εἰς δύο προηγουμένας διατριβάς μου, εἰς τὰς ὁποίας καὶ παραπέμπεται ὁ ἀναγνώστης, τ. ἔ. εἰς τὰς «Lesenotizen zu einem mittelgriechischen Texte» ἐν ταῖς Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen τόμ. 14 (1911) τόμ. Β' σελ. 211-217 καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐκτενῆ ἐργασίαν ἣτις κατεχωρίσθη ἐν τῇ Χριστιανικῇ Κρήτῃ Β' (1914) σελ. 137-194. Ὀλίγας τινὰς μόνον νέας καὶ συντόμους περὶ τοῦ ποιήματος κριτικὰς ἢ γραμματικὰς παρατηρήσεις ἀνέγραφα ἐν τοῖς ἐπομένοις.

Σημειωτέον ἐν τέλει ὅτι πᾶραλλαγὴ τις νέα περὶ τῆς ξενιτείας ἢ μᾶλλον, ὥς ἐκ τῶν πρώτων στίχων φαίνεται, νέον ὅλως ποιῆμα ἐν πολιτικοῖς στίχοις εὑρηται ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 4871. 751. χαρτίνῳ χειρογράφῳ τῆς μονῆς τῶν Ἱδῆρων ἐν Ἀγίῳ Ὀρει (ἰδ. Σπυριδ. Λάμπρου, Catalogue of the Greek Manuscripts on Mount Athos, τομ. Β', ἐν Κανταβριγίᾳ 1900, σελ. 219).

Τὸ ποιῆμα τοῦτο ἄρχεται:

«Ἄς ἄρξωμαι καὶ ἄς ἀπάρξωμαι διὰ τὴν ξενιτείαν
ἢ ὅπερ μὲ ἐμάρανεν ἐμὲν πικρῶς ἡ ξενιτεία
εἰ ὀκνήσετε χεῖρές μου πάλιν παρακαλῶ σας
τῆς ξενιτείας χαράξατε τοὺς πόνους οὓς ἔχουν οἱ ξένοι»

Τὸ δὲ τέλος

«Οὕτω ὑμεῖς ποιήσατε ὁμοίως μὲ τὸν λόγον
τόν τε γλυκὺν καὶ εὐγνωστον οἱ φίλοι, ἦται τὸν ξένον
ταγίσατε, ποτίσατε, λούσατε, πλύνετε τὸν ξένον».

Δὲν φαίνεται τοῦτο νὰ ἔχῃ σχέσιν πρὸς τὰ ἡμέτερα ποιήματα τῶν κωδίκων V καὶ A¹.

¹ Ὁ βουλούμενος νὰ μελετήσῃ τὰ κατὰ τὴν ξενιτείαν εἰς τὰ νεώτερα δημῶδη ἄσματα παραπέμπεται εἰς τὰς ἑξῆς πηγάς:

1. ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΝ τομ. Α' 646, 647, Δ' 166, Ε' 10 (Ἡπείρου) 117 (Γσουμέρκων) 576 (Κυνουρίας), ΣΤ' 575, (Εὐβοίας) Η' 99 (Αἰγίνης).

2. Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΥ, Συλλογὴν δημοδῶν ἁσμάτων Ἡπείρου (ἐν Ἀθ. 1880) ἀριθμ. 210. 400 (σελ. 237), ἀριθμ. 342, 343 καὶ 344 (σελ. 206 καὶ 207, πρβλ. καὶ σελ. 202-203).

3. Γ. ΧΡ. ΧΑΣΙΩΤΟΥ, Συλλογὴν τῶν κατὰ τὴν Ἡπείρου δημοδῶν ἁσμάτων (ἐν Ἀθήναις 1866) σελ. 80 (ἀρ. 12), 83 (ἀρ. 17) 84-87 (ἀρ. 20-25).

4. Α. JEANNARAKIS, Kretas Volkslieder (ἐν Λειψίᾳ 1876) σελ. 158 (ἀρ. 179) 171 (ἀρ. 218).

5. ARN. PASSOW, Popularia Carmina Graeciae recentioris (ἐν Λειψίᾳ 1860) ἀριθμ. 166. 341 (σελ. 249), 328-334, 338, 341-342, 381, 385, κ. ἄλλ.

6. Εἰς τὸ Περιοδικὸν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ τόμ. Η' 506 ἀρ. 35 (Πελοποννήσου), ΙΔ' 269, 13 (Ζαγορίου), 272, 22 (Ζαγορίου) κτλ. (Ἐν τόμῳ 19, ἐν

Κωνσταντινουπόλει 1890, σελ. 227 δημοσιεύεται ἐκ Σύμης καὶ νεώτερόν τι ποίημα τὸ ὁποῖον ὁμως δὲν ἔχει ἄμεσον ἀναφορὰν πρὸς τὴν ξενιτείαν.

Ἡ ἀρχὴ του εἶναι :

Σήμερο μπουνάτσα καὶ σημιὰ σημιὰ,
ἔφυεν τὸ πουλίμ μας καὶ πά' ᾿ς τὴ ξενιτειά
Μηδὲ χαρτίμ μοῦ πέμπει, μηδὲ ἀπολογία,
μόνο ᾿ς τὸμ μαχραμᾶν του τρία γράμματα
ναγνώννεις τα καὶ λέγου γοῦλογ κλιάματα.
— «Θέλεις, κόρη, παντρεύτου, θέλεις μὴμ παντρευτῆς.
θέλεις τὰ μαῦρα βάλε καὶ γίνου καλουριά».

Πρὸς δὲ καὶ ΖΩΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΓΩΝΑ (Μνημεῖα τῆς Ἑλλ. Ἀρχαιοτ. ζῶντα ἐν τῷ νῦν Ἑλλ. λαῷ 1-2, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1891, 1896). Α' σελ. 61 ἀρ. 8, 115 ἀρ. 159, 151 καὶ 182, ἀρ. 268 καὶ 2 (ὅμοια), 183, 7. 184, 10. 184, 11. 311, 37, καὶ ἀλλαχοῦ.

Πρβλ. καὶ Μ. Γ. Μιχαηλίδου (Νουάρου), Δημοτικὰ τραγούδια Καρπάθου ἐν Ἀθ. 1928 σελ. 42, 243, καὶ Δωδώνην, Εἰκονογραφημένον Ἑπειρωτικὸν Ἡμερολόγιον 1896 (ἐν Ἀθ. 1895) σελ. 169-170.

Πρὸς δὲ τοῖς ἀνωτέρω καὶ εἰς τὰ ἐξῆς ἀνέκδοτα τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀριθμ. πρωτ. 1. (40-41, 14 καὶ 90, 35 Χαλκιδικῆς), 4. (41, 52 Αἴνου) 31. (283-4, 15 Κερασσοῦντος), 122. (—30-43), 125. (123-4, XLIX, ιθ') 125. (174, CXXXI, ε) 132. (—57-61 Κρήτης) 133. (—131-75 Παξῶν) 163. (—41-2), 217. (—26 Καρπάθου) 218. (—13 Καρπάθου) 237. (—79-36) 313. (—49 Κρήτης) 360. (123, γ' καὶ 132-133, ι) 386. σελ. 80-81 καὶ, 83 καὶ 168.

«Συμφορὰ θλιβερὴ περὶ τῆς ὠνειδισμένης ξενιτείας»

I

- 1 Θέλω ν' ἀρχίσω ὁ ταπεινός, ὁ παραπονεμένος
θέλω ν' ἀρχίσω τίποτε, ἐκ τὴν ἀρχὴν τοῦ κόσμου
νὰ γράψω ὁ πολύθλιβος, ὀλίγον καταλόγιν
νὰ βάλω λόγια θλιβερά, πικροφαρμακωμένα
- 5 περὶ τῶν ξένων τὲς πικρές, πῶς περπατοῦν στὰ ξένα
καὶ πῶς διαδάζουν τὴν ζωὴν, μυριοτυραννισμένοι
τὲς θλίψεις καὶ τὰ βάσανα, καὶ τὲς ἀναισχυντίες
τὰ δάκρυα καὶ τὲς χολές, ὅπου οὐδὲν τοὺς λείπουν.
Αὐτὰ νὰ γράψω ὁ ταπεινός, ὅπου ἔχουν καθ' ἡμέραν.
- 10 Ἄκουσον δὲ καὶ τῆς νυκτός, τὸν ὕπνον πῶς διαδάζουν
οἱ ξένοι οἱ κακόμοιροι, καὶ οἱ κακογραμμένοι·
ὅταν γὰρ ἔλθῃ ἡ νυκτὴ, ν' ἀναπαυθῇ ὁ κόσμος
ὑπὰ νὰ πέσῃ ὁ ἐλεεινός, νὰ κοιμηθῇ ὁ ξένος
ἀναθυμᾶται καὶ θρηνεῖ, καὶ βαρυαναστενάζει
- 15 τὸ πῶς τὸν ἐκατήφερεν, ἡ τύχη τοῦ ᾗς τὰ ξένα
καὶ μυριοτυραννίζει τον, νύκτες καὶ τὲς ἡμέρες·
καὶ ἀπὸ τὴν καῦσιν τὴν πολλήν, τὴν ἔχει ἡ καρδιά του
νὰ πῇ ὀλιγούττικον νερό, δαμὶ νὰ τὸν δροσίσῃ
τὸ φάγι του γίνεται πικρόν, σὰν ἄδολον φαρμάκι
- 20 καὶ τὸ νερὸ ποῦ καταπιῇ, δαμὶ νὰ τὸν δροσίσῃ
χολὴ καὶ ἄλας γίνεται, κεντᾷ τον εἰς τὰ σπλάγχχνα.
ἂν ἦτο μπορεζόμενον, τὸν ὕπνον νὰ κοιμᾷτον
ἀλησμονήσῃεν ἤθελεν, ὀλίγον ἐκ τὴν λύπην

In notatiunculis criticis eae variationes sive discrepantiae codicis Vindobonensis (V) indicantur, quae in iis quae olim disserui (*Mitteilungen et Χριστιανικὴ Κρήτη*), non continentur.

Asterisco * in margine ii versus indicantur qui cum abundante metro feruntur, quorum correctio non sine magna contextus violatione fieri potest.

1. νὰ κάτω ταπεινῶς.—2. διὰ ν'.—4. πικρά, φαρμακωμένα.—6. μυριοτυραννισμένα.—Versus 7 V desideratur in A sine ullo damno sententiae.—9 ταπεινῶς (sine articulo ὁ).—16 νύκταν καὶ τὴν ἡμέραν.—17 καρδιά τους A, emendavi.—18 νὰ πῇ hoc est νὰ πίῃ, πιῇ.—22 καὶ νὰ μπόρειε.

- τάχατε κλεί' τὰ μάτιά του, μὴ νὰ τὸν ἔλθῃ ὕπνος
 25 καὶ κόπτουν καὶ πλανοῦσί του, δὲν ἡμπορεῖ τὰ κλείσῃ
 ἀπὸ τὸ δάκρυον τὸ πολύν, τὸ χύνει καθ' ἡμέραν
 στρίφει πότε εἰς μιὰν μερεάν, καὶ πότε εἰς τὴν ἄλλην
 καὶ ὄλην τὴν νύκταν ὁ ἐλεεινός, γυρίζει ὥσάν ἀνέμη
 καὶ ἔκει πρὸς τὴν βαθεῖαν αὐγὴν, κοντὰ νὰ ξημερώσῃ
 30 ἐκ τὸν πολύν του τὸν δαρμόν, καὶ ἀπὲ τὸν λογισμόν του
 ὀλίγον ἀγαλλιάζεται, ἐπαίρνει τὸν ὁ ὕπνος
 * καὶ ὄνειρεύεται ὁ ἐλεεινός, ἄκουσον τί ἐδλέπει:
 * φαίνεται τὸν εἰς τὸ σπίτι του, εὐρίσκεται ἀπέσω
 τάχατες ἡ μαννίτζα του, λόγια τὸν συντυχαίνει:
 35 «σῆκω υἱέ μου <'Αλέξιε>, ἐντύσου καὶ ποδέσου
 οἱ φίλοι σου σὲ κράζουσιν, οἱ ἀδελφοποιοί σου
 νὰ ὑπᾶς νὰ εὐθυμήσετε, εἰς ὥριον περιθόλι
 καὶ νὰ χαρῆς οὐτύτικε, σάν ἦσουν μαθημένος».
 ξαφνίζεται ὁ ἐλεεινός, σηκώνεται καθίζει
 40 καὶ γίνεται χαϊράμενος, θωρεῖ ὀλόγυρά του
 κ' ἡύρισκεται ὁ ἐλεεινός, μόνος μεμονωμένος·
 καὶ παρευθὺς ὁ δυστυχής, ραγίζεται ἡ καρδιά του
 ἀναστενάζει θλίβεται, πάλιν γογγύζει πίπτει.
 Ὡ συμφορὰν τὴν ἔχουσιν, οἱ ἐλεεινοὶ οἱ ξένοι!
 45 ἐδὲ καὶ τί με μάρανεν, τῆς ξενιτειᾶς ἡ στράτα.
 ἔπαθα καὶ παράδειρα, καὶ πάντα παραδέρνω
 εἶδα καὶ ἐγνωρίζω τα, τὰ ἔχουσιν οἱ ξένοι
 καὶ πῶς διαθάτουν τὴν ζωὴν, πολλὰ κακὰ 'ς τὰ ξένα·
 * πολλὰ βαρεῖα μὲ τυράννησε, ἀφόντις ἐγεννήθην.
 50 Ἦκούσατε νὰ σᾶς εἰπῶ, πῶς περπατοῦν ξένοι·
 ὑπᾶν νὰ περπατήσουνε, δὲν ἡμποροῦν νὰ πάσι
 ὁ νοῦς τοὺς περιορίζεται, οὐ(κ ἤ)ξεύρουν νὰ μιλήσουν
 καὶ ὅπου θωροῦν καὶ περπατοῦν, θαυμάζονται καὶ λέγουν
 παραμιλοῦν καὶ περπατοῦν, θαυμάζονται καὶ λέγουν
 55 καὶ παλαβοὺς τοὺς λέγουσιν, τοὺς ξένους εἰς τὰ ξένα
 ὑβρίζουν κ' ὀνειδίζουνται, καὶ πάντα ὑπομένουν·

25 νὰ κλείσῃ. — 30 Καὶ ὅταν. — 31 Καὶ παίρνει. — 33 σπίν. — 35 lacuna in V voce 'Αλέξιε expleta. Pro σῆκω, praebet ἐγειροῦ V. — 37 ὥριον. — 38 κ. ν. χ. ἀφέντη μου. — 41 θεωρεῖ. — 43 πέφτει. — 44 ὃ συμφορά. — 48 et 49 in V alio modo expressi. — 54 pro θαυμάζονται καὶ λέγουν recte V: αὐτοὶ 'ναὶ βουρλισμένοι.

- γίνεται ὁ ξένος τοῦ μωροῦ, σαμάρι καὶ καθίζει.
 φίλον δὲν ἔχει νά το εἰπῇ, τὸ πρᾶγμα νά θαρρέσῃ
 μὴ νά εὐρῇ παρηγοριάν, ἐκ τὴν ἀδημονίαν.
- 60 ὀνειδισμοὺς προσδέχεται, καὶ ὕδρεις ὑπομένει
 καὶ μόνος τοῦ ὁ ἄθλιος, ἡξεύρει τί βαστάνει.
 καὶ πάντας τοὺς ἐλεεινούς, ὅλοι τρελλοὺς τοὺς λέγουν.
 "Ὅμως παρακαλῶ σάς το, φίλοι καὶ ἀδελφοί μου
 εἴ τις οὐκ εἶδεν ξενιτειάν, καὶ εἰς ξένα οὐδὲν ὑπῆγεν
- 65 ἅς βλέπῃ καὶ ἅς προσέχεται, ξένον μὴν ὀνειδίσῃ
 * [[ὅτι]] ἡ ξενιτεῖα καὶ ὁ θάνατος, ἀδέλφια λογοῦνται·
 ὁ θάνατος ὡσάν ἐλθῇ, 'ς τὸν ταπεινὸν τὸν ξένον
 εὐθὺς τὸν κάμνει πελελόν, τὴν φρόνεσίν του χάνει·
 ὅλοι τὸν λέγουν: «σύμφερε, ἔλα 'ς τὸν λογισμὸν σου
- 70 συνέφερε καὶ σύντυχε, τί ἔχεις ξένη, εἰπές το!». .
 Καὶ κεῖνον τὸν ἐπέτρωσαν, τῆς ξενιτεῖας οἱ λύπες.
 γλῶσσα δὲν ἔχει νά το εἰπῇ, χεῖλη νά ὁμιλήσῃ
 μόνος γογγύζει ὁ ἐλεεινός, καὶ συχνοαναστενάζει.

II

- "Ἐχουσι κρῖμα περισσόν, καὶ ἁμαρτιῆς μεγάλης
- 75 ὁποῦ καταδικάζουσιν, τοὺς ξένους εἰς τὰ ξένα
 τοὺς μοναχοὺς καὶ ὀρφανούς, τοὺς πολυπικραμένους.
 ἡ τύχη τοὺς τὰ ἔγραψεν, οὕτως καὶ νά παθαίνουν
 τοὺς πόνοὺς νά 'χουν σύντροφον, τὰ δάκρυα γειτόνους
 καὶ τὰ ἀναστενάσματα, ὡς πρῶτα ἐξαδέλφια.
- 80 αὐτὰ νά ἔχουν πάντοτε, ποσῶς νά μὴν τοὺς λείπουν
 νά γέμουσι τὰ χεῖλη τοὺς, τὸ ἄδολον φαρμάκι
 καὶ νά τὸ καταπίνουσιν, οἱ κακομοιρασμένοι
 καὶ νά τοὺς σφάζῃ πάντοτε, εἰς ὅλα τοὺς τὰ μέλη.
 Χεῖλη δὲν ἔχουν νά το εἰποῦν, τὸ πρᾶγμα νά θαρρέσουν
- 85 καὶ κλίνουν τὰ κεφάλιά τοὺς, πάντα θλιμμένοι στέκουν.
 Ξένος οὐκ ἔχει γνώριμον, ξένος οὐκ ἔχει φίλον
 οὐκ ἔχει παρηγόρησιν, ὁ ξένος εἰς τὰ ξένα
 μόνος τοῦ πίνει τὸ κακόν, μόνος τοῦ τὸ φαρμάκι
 καὶ μοναχὸς ψυχομαχεῖ, ὁ κακομοιρασμένος.

61 βαστάνει—64 pro οὐδ. ὑπ. : οὐκ ἐδάσην.— 68 ταπεινὸν vitiose. — 69 συνέφερε correxi.—
 72 'μολογήσῃ.—77 ὄντως νά τὰ vitiose.—78 ὄντως vitiose.—85 στέκουν πάνταθλιμμένοι.

- 90 ὅς τῃ γῆν τὴν κρύαν κείτεται, χωρὶς προσκεφαλὰδιν
οἱ ἄγγελοι διατρέχουσιν, νὰ πάρουν τὴν ψυχὴν του
καὶ τὴν ψυχὴν τὴν παίρνουσιν, καὶ ὁ ξένος ἀπομένει
χωρὶς κανέναν ἐδικόν, διὰ νὰ τὸν κηδεύσῃ·
στέκουν πολλοὶ καὶ βλέπουν τον, κανεὶς δὲν τὸν ζυγώνει.
- 95 μόνον ἂν τύχῃ ἄνθρωπος, στὰ ξένα παιδευμένος
ἐπαίρνει πάγει θάφτει τον, μὲ τοῦ Θεοῦ τὸν φόβον
εἰ δὲ μὴ οὕτως κείτεται, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας·
καὶ ἂν λάχῃ καὶ εὗρεθῇ, ἐκεῖ πλησίον <κανεὶς> τράφος,
συρνάμενον τὸν παίρνουσιν, μέσα τὸν ἐγκρεμνίζουν
- 100 κι' ἀφίνουν τον τὸν ἐλεεινόν, καὶ ἅσιν τὴν ὁδὸν τους.

III

- Εἴ τις γὰρ ἔχει τοῦ Θεοῦ, τὸν φόβον στὴν ψυχὴν του
ὡς βλέπῃ κι ὡς προσέχεται, ξένον μὴν ὀνειδίσῃ
- * ἐπεὶ ὁ Θεὸς τὸν κόσμον ἐποίησεν, ἔπλασε καὶ τοὺς ξένους
καὶ νὰ εἰπῶ κατὰ ἀλήθειαν, τὸ ἀψευδὲς ἐτοῦτο
- 105 ἀτός του ὁ Παντοκράτορας, ὁ Ποιητὴς τῶν πάντων·
αὐτὸς γὰρ ξένος ἐγενεν, ἐφάνη εἰς τὸν κόσμον
κι ἀτός του πρῶτος ἔδειξεν, τῶν ξένων τὲς πικρίες
τὲς θλίψεις καὶ τὰ βάσανα, καὶ τὲς ἀναισχυντίες
ὕδριστη ἐρραπίστηκε, εἰς τὸν σταυρὸν ἀνέβη
- 110 καὶ ἀπάνω εἰς τὴν σταύρωσιν, ὅξος τὸν ἐποτίσαν
ἅμα δὲ ὅξος καὶ χολήν, τὸν σπόγγον τοῦ ἐδῶκαν
τὸν σπόγγον καὶ τὸν κάλαμον, τὸν τίτλον τοῦ Πιλάτου.
[Ἐβραῖοι ἀνομώτατοι, οὕτως τὸν ἐποίησαν
διὰ τοῦτο εἰς τὴν κόλασιν, ἀπέσω εἶναι ὅλοι
- 115 ἄνδρες γυναῖκες καὶ παιδιὰ, ὅς τὸ πῦρ μετὰ δαιμόνων].
ἔδε μεγάλη συμφορά, τοῦ βασιλεῆ τῶν ὅλων
ἔδε μεγάλη ὑπομονή, ἔδε μακροθυμία

90 στὴ γῆν τὴν κρ. κ. χωρὶς κανένα στρωμα, καὶ τὸ κεφάλι του γυμνὸν χωρὶς πρ. copiosius.—

92 ἐπαίρνουσιν, sed V. 99 γκρεμνίζουν, ubi A ἐγκρεμνίζουν. — 93 κερδέση prorsus inepte. —

94 (ἐ)σιμώνει. — 98 metri gratia supplevi. — 99 γρεμνίζουν (ex contrario 461 κρεμνίσουσι ubi V (472) ἐγκρεμνίσουσι). — 100 πάγουν. — 103 metro abundans. In V recte dicitur : ἐπεὶ ὅς τὸν κόσμον ὁ θ. ἔπλασε καὶ τοὺς ξένους. — 106 = v. 108 codicis V antiquiore lingua scripti. cf. v. 110 : καὶ ἀπάνω A, ἄνω V. — 113-115 in V non exstant. Alieni a scriptore poematis, fortasse a monacho quodam adscripti. — 116 τῶν βασιλέων inepte. Pro τὸν scripsi, τοῦ. — 117 pro ἔδε : σὺν τῇ.

- ἀτός του νὰ καταδεχθῇ, ταῦτα νὰ ὑπομείνῃ·
- ★ [[λοιπὸν]] οὕτως τὸ [[ἐ]]παρηχώρησεν, ἀτός του ὁ Παντοκράτωρ
- 120 οὕτως γὰρ νὰ παθάνουσιν, οἱ ξένοι εἰς τὰ ξένα
τὰ φέρνει ὁ χρόνος εἰς τὴν γῆν, οἱ ξένοι νὰ τὰ ἔχουν
ὡς φόρεμαν καλούτζικον, ὡς ἴδιον ἱμάτι(ο)ν.
ἤκουγα [[καὶ ἐ]]ξενιτεύθησαν, πολλοὶ ἐκ τὰ γονικά τους
ἐπαρδείρασιν πολλά, τὰ βάσανα ἐχορτάσαν·
- 125 οὐδέν μου ἐφαίνεταιόν ποτε, ἀλήθεια τὸ λέγουν
εἶχά το εἰς μετεώρισμα, ν' ἀκούω νὰ το λέγουν·
τώρα θωρῶ τὰ ἔλεγαν, ὡσάν νὰ ἦσαν προφήτες.
- ★ [[βλέπω]] ὁ κόσμος γέμει βάσανα, οἱ ξένοι τὰ ἐπαίρνουν
φέρνουν διαμοιράζουν τα, κὶ αὐτὰ πάντα πληθαίνουν.
- 130 ἐδὰ θέλω νὰ εἰπῶ <κι ἐγώ>, ἐτοῦτον γὰρ τὸν λόγον
ἂν ἡμπορέσῃ ἄνθρωπος, ᾗς τὰ σύννεφα ν' ἀνέβῃ,
τὴν θάλασσαν νὰ ἔπιε, μὲ ὄλον τῆς τὸν ἄμμον
καὶ πάλιν νὰ ἐπείνασεν, νὰ ἔφαγεν καὶ τὰ ὄρη,
καὶ τὰ ἀρμενοκάραδα, τοῦ κόσμου οἱ ἀρμάδες
- 135 στὰ ὄρη νὰ ἀρμένιζαν, εἰς τὰ βουνὰ καὶ κάμπους,
αὐτὰ γὰρ ἂν εὐρέθη(κεν), ἄνθρωπος νὰ τὰ κάμῃ
καὶ νὰ τὰ ἰδοῦσιν ἄνθρωποι, ἀπὸ τὸν κόσμον ὄλον.
τότε νὰ εἰπῶ ὁ ἐλεεινός, τότες νὰ τὸ πιστεύσω
νὰ λείψουσιν τὰ βάσανα, καὶ ὅλες οἱ πικρίες
- 140 τὰ συχνοαναστενάσματα, νὰ ᾔχουν καλὸ οἱ ξένοι.
οὐ λέγω τοὺς καλότυχους, καὶ τοὺς καλογραμμένους·
ὁπόταν γὰρ ξενιτευθοῦν, εἰς αὕξησιν <ὑπάσιν>
- ★ <εἰς αὕξησιν> καὶ εἰς τιμὴν, πολλάκις [[κ' εἰς]] αὐθεντεῖαν
ὡσάν τὸ ἡξιώθηκεν, ὁκάποτες ὁ μέγας
- 145 ὁ Ἰωσήφ ὁ πάγκαλος, τοῦ Ἰακώβ τὸ τέκνον·
- ★ [[ὁποῦ]] εἰς κίνδυνον τὸν ἔφεραν, διὰ νὰ τὸν νυμφεύσουν
οἱ ἀδελφοί του οἱ ἐγκαρδιακοί, οἱ ἀπὸ [[ἐκ]] μιᾶς μητέρας
- ★ ἀλλὰ ἰδὲς τὴν τύχην του, καὶ τὴν καλὴν του μοῖραν,
καὶ ὁ Θεὸς ὁ εὐσπλαγχνος, καὶ ὁ παντελεήμων,
- 150 εἰς ξένα τὸν ἐπώλησαν, καὶ βασιλεὺς ἐγένη
ἐγένεν μέγας βασιλεὺς, πάσης τῆς γῆς Αἰγύπτου

118 καὶ πάντα νά. — 121 φέρει. — 122 : ὡς φόρεμαν, ὡς ἴδιον ἱμάτιον ᾗδὸν τους, inepte. —
129 παίρνουν. — 141 καλόμοιρους. — 143 Scripserim: πολλοὶ κ' εἰς αὐθεντεῖαν. — 149 disjunctis
vocibus scriptum: ὁ πάντα ἐλεήμων. — 150 ἐπούλησαν.

καὶ ἄλλοι πλεῖστοι καὶ ἄπειροι, ἀπὸ τὸν κόσμον ὅλον
 ἔχουν καλὴν στήν ξενιτείαν, παροῦ ᾗ τὰ γονικά τους
 εἶπεν τὰ θέλη ἢ μοῖρά τους, καὶ ἡ καλή τους τύχη.

IV

- 155 Ἄλλα πάλιν νὰ σᾶς εἰπῶ, διὰ τοὺς κακογραμμένους
 ὁποῦ [[τοὺς]] ἔκαψεν ἡ μοῖρά τους, τὴν ὥραν ὅπου ἐγενῶνταν
 καὶ δέρνει τους ἡ ξενιτεία, καὶ μυριοτυραννεῖ τους·
 ὡσὰν καὶ μένα ἔγραψεν, πάντα νὰ παραδέρνω
 τὰ ξένα μὲ μαραίνουσιν, νύκτες καὶ τὲς ἡμέρες,
 160 τῆς ξενιτείας τῆς δούλευσα, πικροφαρμακωμένος,
 πολλὰ δὲ τὰ ἐγέμισεν, μέσα ὁ λογισμός μου.
 εἶδα καὶ ἐπαράδειρα, καὶ πάντα παραδέρνω
 τὰ ξένα μὲ μαραίνουσιν, τὸν χρόνον τῆς ζωῆς μου,
 πολλὰ δὲ ἐκατερώτησα, τοὺς ξένους εἰς τὰ ξένα,
 165 νὰ με εἰποῦν τίς ξενιτείας, ἔχει καλὴν ἡμέραν·
 καὶ δὲν εὗρέθηκεν κανεὶς, τινὰς ἀπὸ τοὺς ξένους
 νὰ εἶπεν ἢ νὰ σύντυχεν, καλὸν διὰ τὰ ξένα.
 Ὅλοι τους λέγουν, κλαίουσιν, «τὰ ξένα μᾶς ἐφάγαν
 τὰ ξένα μᾶς ἐφάγασιν, καὶ ἐκάην ἡ καρδιά μας
 170 τὰ μέλη μας ἐχάλασαν, ἐδῶ εἰς τὴν ξενιτείαν».
 λοιπὸν ὅσοι τὸ ἀκούσετε, μὴδὲν τὸ ἀπιστῆτε.
 * διότι τίς [[ὁποῦ νὰ]] ἔπτε τὴν θάλασσαν, καὶ γλυκανθῇ ὁ λαιμός του
 ἢ ποῖος νὰ ἔφαγὲν ποτε, πέτρα καὶ χώνεψέ την
 καὶ ταῦτα πάντα καὶ νὰ ζῇ, νὰ βρίσκειτ' εἰς τὸν κόσμον;
 175 ἢ ποιὸς εἶδεν τὰ καρδιά, καὶ ἀρμάδες αὐθεντάδων
 εἰς τὰ ὄρη νὰ ἀρμενίζουσι, εἰς τὰ βουνὰ καὶ κάμπους;
 ἂν εὗρεθῇ ἄνθρωπος κανεὶς, νὰ με τὰ μαρτυρήσῃ
 ὅτι εἶδεν ὀφθαλμοφανῶς, ἐκεῖνα τὰ σημεῖα
 νὰ εἰπῶ κ' ἐγώ, ἀλήθεια! ἔχουν καλὸ οἱ ξένοι
 180 οἱ ξένοι καὶ οἱ ὀρφανοί, οἱ παραπονεμένοι.
 πολλὰς φορὰς ἐκάθισα, μὲ τοὺς ξενιτεμένους
 ἔχουσι γεῦμα θλιβερόν, δεῖπνον ὠνειδισμένον
 μὲ πόνους καὶ μὲ δάκρυα, πέφτουν ἀποκοιμοῦνται.

155 ἀλλὰ codicis A in ἄλλα mutavi. — 158 fortasse v. — 158-165 hoc modo transponendi:
 158-162-159-163-160-161-164-165. — 160 v. sic nunc scribendum puto. — 173 et 175 ὁποῖος A. —
 174 νὰ εἶναι. — 176 ἀρμενίσουσι.

- ᾧ συμφορὰ τὴν ἔχουσιν, οἱ ἐλεεινοὶ οἱ ξένοι.
- 185 λέγω τὴν παραπόνεσιν, ἐκ τῆς πολλῆς μου θλίψεως·
 νὰ εἶχεν ἀστράψει ὁ οὐρανός, νὰ εἶχεν κατὴ ἡ ὥρα
 δταν ἐμέν' ἐγέννησεν, ἡ ταπεινὴ μου ἡ μάννα.
 Ἀφόντις μὲ ἐγέννησεν, ποτὲ καλὸν οὐκ εἶδα
 οὐδὲ τάχειλῃ μου δροσιά, οὐδ' ἡ καρδιά μου γλύκα.
- 190 ἀλήθεια νὰ σᾶς τὸ εἰπῶ, νὰ σᾶς τὸ μαρτυρήσω·
 οὐδεὶς ἄνθρωπος ἀπόθανέν ποτε χωρὶς πικρίαν
 χωρὶς τοῦ κόσμου βάσανα, χωρὶς καμμίαν ἔγνοιαν·
 ὅπου ἔποικεν τὸν οὐρανόν, τὴν γῆν ἐθεμελιώσεν
 (κ') ἐκεῖνος ἐφοβήθηκεν, τοὺς πειρασμοὺς τοῦ κόσμου.
- 195 καὶ ἐσὺ γὰρ ἐλεεινέ, ὅπου <'ς> τὰ ξένα δέρνεις
 καὶ παραδέρνεις ἄθλιε, νύκτες καὶ τὲς ἡμέρες
 καὶ βασανίζεσαι πολλά, ὅς τοῦ κόσμου τὲς πικρίες
 τί ἀναμένεις ἐλεεινέ, νὰ πάρῃς ἐκ τὸν κόσμον;
 δὲν ἀνεβαίνεις εἰς βουνόν, ἀπάνω εἰς τὰ ὄρη
- 200 νὰ παρακάλειες τὸν Θεόν, οἱ πέτρες νὰ ραγίσουν
 καὶ σένα μέσα νὰ δεχθοῦν, καὶ θάνατον νὰ λάβῃς
 διατ' ἦσουν κακορρίζικος, ἦσουν κακογραμμένος·
 καὶ πῶς ὦ γενναιότατοι, φίλοι καὶ ἀδελφοί μου;
 ὅπου ἤμουν εἰς τὸ σπίτι μου, ἤμουν εἰς τοὺς γονεῖς μου
- 205 εἶχα καλὰ ὅσα ἤθελα, ποσῶς κακὸν οὐκ εἶχα.
 ἀλλ' ἰδὲς πῶς με ἔγλασεν, ὁ δημεγέρτης κόσμος!
 [[ὦ]] κόσμε γλυκὲ καὶ πάμπικρε, ὦ δημεγέρτη κόσμε!
 κόσμε καὶ πῶς μὲ γέλασες, μὲ τὴν ἐπιβουλίαν!
 ἐν πρώτοις μὲ ἐγλύκανες, ἀπ' ὅσα ὠρεγόμεν.
- 210 γλυκὺς μ' ἐφάνης εἰς τὴν ἀρχήν, λέγω το οὐκ ἄρνούμαι
 οἱ πάντες νὰ πιστεύσουσι, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι·
 ἀλήθεια τὸ ὁμολογῶ, <ὡς> ὁ Θεὸς τὸ ἠξεύρει
 ἔτρωγα ἔπινα καλὰ, ἀνέγνωιαστα ἐκοιμώμουν
 ἐπαραδιάβαζα καλὰ, πολὺ ἤθελα ἀτός μου.
- 215 ἐγὼ ἔλεγα ὁ κακόμοιρος, ἔτ' εἶναι ὁ κόσμος πάντα
 ἀπομερίμνησα καὶ ἐγώ, καὶ διάβαιναν οἱ χρόνοι·
 τότε ὁ χρόνος ὁ κακός, ἐπιβουλεύτηκέ με
 ὅσα καλὰ μοῦ ἔδειξεν, ἐδῶκέ μου πικρίες

188 δὲν εἶδα.—189 οὐδὲ γλυκ' ἢ [adjecit Bursian] καρδιά μου.—190 Versus in V (cum πάλιν) metro abundans.

- ἐδῶκέ [[μου]] δάκρυα, χολές, πάθη καὶ ξενιτεῖες
 220 καὶ βάσανα καὶ ξενιτεῖες, καὶ μέριμνες μεγάλες.
 καὶ ἀπὸ τὴν παραπόνεσιν, καὶ ἀπὸ τὲς πολλὰς μου θλίψεις
 ἠθέλησα πολλὰς φορές, μαχαίρι νὰ πιάσω
 νὰ τ' ἀκονίσω δυνατά, καὶ νὰ σφαγῶ ἀτός μου
 καὶ νὰ σφαγῶ τὸν θάνατον, ἄδικον εἰς τὸν κόσμον·
 225 νὰ συνεχθοῦν τὰ ὄρνεα, νὰ με διαμοιράσουν
 διατὶ ἔγινα κακόμοιρος, καὶ ἀναποδογραμμένος.
 Καὶ τὸν Θεὸν παρακαλῶ, νύκτες καὶ τὲς ἡμέρες
 νὰ ἤθελεν ἡ Χάρις του, τὴν χάριν νὰ μ' ἐποίηεν
 τὸν ἥλιον νὰ ὥρισεν, νὰ ἔκαψεν τὸ κορμὶ μου·
 230 ἢ νὰ ἐσχίζετον ἡ γῆς, καὶ νὰ με ἐκατάπιεν
 ἢ νὰ ἐκατέδησαν πουλλιὰ, [[ἀπὸ]] τὰ πρῶτα τὰ μεγάλα
 νὰ με ἐπαῖρναν ἀπὸ τὴν γῆν, ὅς τὰ ὕψη νὰ [[με]] ἀνεβάσαν
 στὰ ὕψη κ' εἰς τὸν οὐρανόν, τὰ κρύα νὰ μ' ἐδῶσαν
 καὶ τότε νὰ μ' ἀχάμνισαν, κάτω ὅς τὴν γῆν νὰ δώσω
 235 κονιορτὸς νὰ γένουμουν, ἄνεμοι νὰ μ' ἐπῆραν
 * <καὶ> νὰ με ἐμαζώνασιν, [[οἱ πολὺθλιβοι]] διὰ παρηγορίαν.
 ἢ νὰ μου ἐποίησεν ὁ Θεός, ἐτουτηνὲ τὴν χάριν·
 νὰ ὄρεχεν πύρινον ποταμόν, καὶ νὰ ἔκαψεν τοὺς ξένους
 πρῶτον νὰ ἔκαψεν ἐμέν, νὰ λυτρωθῶ τὰ ξένα.
 240 ὅτι θωρῶ τα κ' ἐσυνάχθησαν, τοῦ κόσμου οἱ πικρίες
 κ' ἐζυμώθησαν καλὰ, μὲ τὴν χολὴν ἀντάμα
 κ' εἰς τὸν λαιμόν μου στέκονται, καὶ δαπανίζουσί με·
 καὶ τὸ νερὸ ποῦ πᾶ νὰ πιῶ, δὲν ἠμπορῶ διαβάσω
 νὰ κατεδῇ στὰ σπλάγχνα μου, νὰ μπῇ νὰ με δροσίση
 245 ἀλλὰ ἰστία γίνεται, καίει με ὥσάν καμίνι
 ἐβγαίνει φλόγα καίει με, τὰ μέλη μου χωνεύουν
 χωνεύουσιν τὰ μέλη μου, νύκτες καὶ τὲς ἡμέρες
 καὶ χωνεμόν οὐκ ἔχουσιν, τέλος ποσῶς οὐκ ἔχουν.
 ἔδε φαρμάκια καὶ πῦρ, τὰ ἔχουσιν οἱ ξένοι!

V

- 250 ὁποῖος οὐκ εἶδεν ξενιτειάν, καὶ οὐ γνωρίζει ξένα
 * ἄς ἔλθῃ [[εἰ]]ς [[ἐμένα]] τὸν πολὺθλιβον, νὰ τοῦ τὰ ἠμολογήσω

- ν' ἀκούσῃ τοὺς τυραννισμούς, ὅπ' ὄχουσιν οἱ ξένοι.
 Ἦκούσατε φίλοι τὰ ὀπισθεν, ὁποῦ ἐδιηγῆθην
- 254 ἀκούσατέ πάλιν φίλοι μου, νὰ μάθετε καὶ τὸ τέλος
 * ἂν τό 'χα ἡξεύρει ὁ ἐλεεινός, ἡ ξενιτειὰ νὰ με κερδήσῃ
 καὶ νὰ 'ποθάνω ὁ κακότυχος, 'ς τὰ ξένα πικραμένος
 χωρὶς κανέναν ἀδελφόν, καὶ νὰ με τριγυρίσουν
 ὅταν μ' ἐδάστα ἡ μάνα μου, μέσα εἰς τὴν κοιλιάν της
 ὀφίδιν ἦθελα γενῇ, τὰ σπλάγχνα της νὰ φάγω
- 260 ἀντάμα ν' ἀποθάνωμε, 'ς τὸν κόσμον μὴ φανοῦμεν
 * νὰ μὴ μ' ἔχεν [[τώρα]] ἡ ξενιτειὰ, καὶ νὰ με τυραννίῃ
 * καὶ οἱ ταλαίπωροί [[μου οἱ]] γονεῖς, νὰ καίγωνται δι' ἐμένα·
 καὶ ἡλπίζαν καὶ 'πάντεχαν, ἀφοῦ μὲ ἀναθρέψουν
 νὰ μ' ἔχουν νὰ με χαίρουνται, καὶ νὰ χαροῦν μὲ μένα
- 265 νὰ μ' εὗρουν ἀποκκούμπισμα, νὰ τοὺς γηροθροφήσω·
 καὶ μένα ἀφοῦ μ' ἐγέννησαν, καὶ ἀναθρέψασί με
 ἡ ξενιτειὰ μ' ἐχώρισε, σὰν τὸ κερὶ ἐκ τὸ μέλι
 ἐχώρισέν με ἀπ' αὐτούς, ὥσάν ἀποθαμένον
 νὰ μὴν με ἴδουν τὰ μάτιά τους, νὰ παρηγορηθοῦσιν
- 270 καὶ μένα πάλιν νὰ κρατῇ, ὥς ἴδιον ἐδικόν της
 καὶ νὰ με φέρνῃ πάντοτε, τὸ ἄδολον φαρμάκι
 τὰ συχνοαναστενάσματα, καὶ τοὺς μεγάλους πόνους·
 αὐτὰ νὰ ἔχω πρόγευμα, καὶ δειλινὸν καὶ δεῖπνον
- 274 καὶ νὰ καρδιοφλογίζωμαι, νύκτες καὶ τὲς ἡμέρες.
 * Θέ[[λω ν' ἄ]]νὰ στενάξω ἀπὸ καρδιάς, πολλὰ καὶ νὰ θρηνήσω
 νὰ χύσω δάκρυα πικρά, στὰ στήθη μου νὰ πέσουν
 φίδια μαῦρα νὰ γενοῦν, νὰ φάσιν τὴν καρδιά μου
 ὅτι πλέον οὐ δύνομαι, τὲς θλίψεις νὰ 'πομείνω.
 [[καί]] ν' ἀρχίσω ὁ κακότυχος, νὰ γράψω τὰ παθαίνω
- 280 τὰ ἔπαθ' ὁ κακόμοιρος, καὶ τὰ με περιμένουν.
 τὰ ὄρη νὰ χαλάσουσιν, ἡ γῆς νὰ ἀναστενάξῃ
 οἱ πέτρες νὰ ραγίσουσιν, ὁ ἥλιος νὰ μαυρίσῃ
 Τὰ δέντρη νὰ ξερριζωθοῦν, καὶ ποταμοὶ νὰ φρύξουν
 ἡ θάλασσα νὰ ξηρανθῇ, τὰ ψάρια νὰ ψοφήσουν
- 285 καὶ μοιρολόγια νὰ εἰποῦν, ὅλοι διὰ τὸν ξένον.
 Ξένε [[καί]] πό 'ναι ὁ πατέρας σου, καὶ πό 'ναι ἡ μητρί σου
 καὶ ποῦ εἶν' τὰ πολυποθα, γλυκέα σου ἀδέλφια

- οἱ θεῖοι [σου] καὶ αἱ θεῖαί σου, τὰ πρῶτά σου ἐξαδέλφια
οἱ φίλοι σου καὶ οἱ γείτονες, οἱ ἀδελφοποιτοὶ σου;
290 νὰ κάτξουν νὰ σε κλάψουσιν, καὶ νὰ σε λυπηθοῦσιν
νὰ χύσουν δάκρυα θλίβερά, νὰ σε μοιρολογήσουν
* ὅτι [ἐδῶ] θηριὰ ἐρρίζωσαν, καὶ θέλουν νὰ σὲ πνίξουν.
καὶ ἤθελα ὁ κακότυχος, νὰ ἀποχαιρετίσω
καὶ νὰ μισσέψω ὁ ἐλεεινός, νὰ πάγω στὰ δικά μου
295 οἱ πέτρες ἐσυνάχθησαν, καὶ βρυχισμὸν ἐποίκων
τὰ δέντρη ἐκλίναν τὲς κορφές, περιλαμβάνουσί με
χύνουν τὰ φύλλα δάκρυα, εἰς τὸ κορμί μου ἀπάνω
καὶ τὰ πουλλιά ἐσυνάχθησαν, ἄρχισαν νὰ λαλοῦσιν
σκύπτουν περιλαμπάνουν με, νὰ μ' ἀποχαιρετίσουν.
300 τοῦτον τὸν λόγον ἔλεγον, καὶ κηλαδοῦν καὶ λέγουν·
«ξένε ὑπάγεις ἀπ' ἐδῶ, καλὲ καὶ ποῦ ὑπάγεις;
εἰπές μάς το ξενούτζικε, μηδέν μας τ' ἀποκρύψης.
καὶ τίς σὲ παραπόνεσε, καὶ θέλεις νὰ ὑπάγῃς;
καὶ εἰ μὲν θέλεις ξένε μου, ἄγωμε' εἰς τὰ δικά σου
305 νὰ σε ἰδοῦν οἱ φίλοι σου, μάλλον καὶ οἱ ἐδικοί σου
καὶ νὰ χαροῦν νὰ εὐφρανθοῦν, νὰ παρηγορηθοῦσιν
νὰ βροῦν καμπόσῃν ἄνεσιν, ἐκ τὲς πολλὰς τὲς θλίψεις
καὶ εἰς τὸν καμὸν καὶ στέρησιν, τὴν ἔχουν διὰ τεςένα
νὰ δροσισθῇ ἡ καρδίτζα τους, ἐκ τὴν πολλὴν τὴν φλόγα·
310 διότι χθὲς διαθαίναμεν, ἀπὸ τὴν γειτονιά σου.
ἠκούσαμεν καὶ ἔκλαιγαν, καὶ σένα ἐνθυμοῦνταν
τὰ στήθη τους ἐδέρνασιν, καὶ διὰ τεςέν' ἐκλαῖγαν.
«ξένε μου ποῦ εὐρίσκεσαι, ξένε ποῦ παραδέρνεις;
τὴν μάννα σου ἀλησιμόνησες, καὶ τὰ γλυκά σου ἀδέλφια
315 καὶ δὲν θυμᾶσαι καὶν ποσῶς, ὀπίσω νὰ γυρίσῃς;
Νὰ ᾽λθῃς ξένε νὰ μᾶς ἰδῇς, καὶ πάλε νὰ γυρίσῃς!
Ἔλα ξένε στὸ σπίτι σου, καὶ στάσου μίαν ἡμέραν
μίαν ἡμέραν κάθισε, μίαν ἢ ἓνα χρόνον·
εἰ δὲ σπουδάξεις, ξένε μου, στάθῃσε ὅσον θέλῃς.
320 Καὶ ἂν εὕρῃς παραπόνεσιν, ἀπὸ τοὺς ἐδικούς σου
ξένε μου πάλιν μίσσεψε, καὶ σῦρε εἰς τὰ ξένα
τὰ ξένα νὰ σε χαίρωνται, ἕως νὰ ἀποθάνῃς
καὶ τότε νὰ ἐλευθερωθῇς, τὴν λύπην καὶ τοὺς πόνους,

- νά λυτρωθῆς τὴν ξενιτειάν, νά βγῆς ἀπὸ τὸν κόσμον».
- 325 Καὶ ἀφόντου τὰ ἐπλήρωσα, τὰ λόγια ἐτοῦτα
ἐπήρασίν με παρευθὺς, ὅς τὰ ὄρη μ' ἀνεδάσαν
κρύο νερὸ μ' ἐφέρασιν, καὶ δῶκάν μου νά πῖω.
ἐπὶ τὸ ὁ κακόμειρος, τάχα νά με δροσίση
καὶ ἡλθέ μου λαχταρισμός, νά πέσω νά ἴποθάνω
- 330 καὶ νά ἴποθάνω ὁ ἐλεεινός, αἰφνίδιου θανάτου.
Τὰ ὄρη ὡσὰν εἶδασιν, τὴν συμφορὰ σὲ μένα
ὄλα συνετρομάξασιν, καὶ ταραχὴν ἐποίησαν
οἱ πλάκες ἔδωκαν βουλήν, θέλουν νά με πλανέσουν
γοργὰ νά μ' ἀφανίσουσιν, ὅς τὸν Ἀδὴν νά με βάλουν.
- 335 ἐγὼ ἔλεγα ὁ κακόμειρος, νά με παρηγορήσουν
κ' αὐτὲς ἔγιναν θηριά, καὶ θέλουν νά με πνίξουν.
τὰ χέριά μου ἔδεσα(ν) σφικτά, τὲς πέτρες ἐπροσκύνουν
καὶ πρὸς ἐκεῖνες ἔλεγα, μετὰ πολλῶν δακρύων:
«παρακαλῶ σας πέτρες μου, καὶ ποδοπροσκυνῶ σας
- 340 ἐδῶ μὴν με σκοτώσετε, ὅς τὰ ὄρη νά ἴποθάνω
στὴ ξενιτειᾷ τὴν μοναχὴν, ὅπου τινὰν δὲν ἔχω
οὔτε μάννα οὔτε πατήρ, οὔτε γλυκὺν ἀδελφί
νά με ψυχοπονέσουσιν, καὶ νά με λυπηθοῦσιν
νά σκάψουν νά με θάψουσιν, νά μὴ με φάν θηριά.
- 345 Παρακαλῶ σας τὸ λοιπόν, ἀφήτέ με δαμάκι
νά κάτῳ ὁ ἐλεεινός, νά γράψω ἓνα πιττάκι
ἓνα πιττάκι θλιβερό, καὶ παραπονεμένο
νά γράψ' ὄλα τὰ βάσανα, καὶ τὲς πολλὰς μου θλίψεις
νά γράψω τοὺς τυραννισμούς, καὶ τοὺς πολλοὺς βασάνους·
- 350 ἔχω φαρμάκια περισσά, ἔχω πικριὰς μεγάλας».
Ἐπεὶ πρὸ πάντων ἔφθασεν, ὁ θάνατος σὲ μένα
τὰ μέλη μου ἐτρόμαξαν, ὁ νοῦς μου ἐσκοτίσθη
τὰ χέριά μου ἐτρόμαξαν, δὲν ἤμπορῶ νά γράψω
καὶ ὡσὰν τὸν νοῦν μου ἤφερα, ἐκάθισα νά γράψω·
- 355 καὶ ἄφ' ὅτου γὰρ τὸ ἔγραψα, καὶ ἐτελείωσά το
θέλω νά βρῶ ἓνα πουλλί, πονετικὸν πουλλάκι
νά ὑπάγῃ τὸ πιττάκι μου, ὅς τῆς μάννας μου τὰ χέρια.
Χριστέ μου καὶ ποιόν (ν) γληγορώτερον, πονετικὸν πουλλάκι;
καὶ ἀφοῦ τὸ πιάσῃ νά χαρῇ, καὶ νά καλοκαρδίση

- 360 πολλά φιλοδωρήματα, νά δώσῃ τὸ πουλλάκι.
 Καὶ ἀφοῦ τὸ ἀναγνώσουσιν, καὶ μάθῃ τὸ τί γράφω
 νά ποιήσῃ μάννες νά θλιβοῦν, καὶ χῆρες νά θρηνήσουν
 οἱ ξένοι ὅσοι εὐρεθοῦν, ὅλοι ν' ἀναστενάξουν
 νά κλάψουσι καὶ θλιβερά, διὰ τοὺς ἐδικούς τους
- 365 οἱ ἀδελφοὶ τὸν ἀδελφόν, καὶ κύρις τὸν υἱόν του
 καλὴ γυνὴ τὸν ἄντρα της, διὰ τὸ καλὸν ἡταίρι·
 καὶ τὸ χαρτί γὰρ ἔγραψα, καὶ ἐτελείωσά το·
 καὶ τὰ πουλλία ἔσκυψαν, καὶ τὸ χαρτί ἐπῆραν
 καὶ ἀπὸ μακρόθεν τὸ θωρῶ, τί θέλουν νά το ποίσουν·
- 370 θωρῶ τα καὶ ἐσυνάχθησαν, ἀντάμα τὰ πουλλία
 κάθονται συβουλεύονται, καὶ συχνοψιθυρίζουν.
 φαίνεται με ἀπὸ τὸ σχῆμά τους, τοῦτον τὸν λόγον λέγουν·
 «ποῖόν μας ἔναι γληγορώτερον, πονετικὸν ἀπ' ὅλα
 νά πάρῃ τοῦ ξενούτζικου, ἐτοῦτο τὸ πιττάκι
- 375 νά το ὑπάγῃ τῆς μάννας του, νά τῆς το παραδώσῃ
 νά ἔχῃ φιλοδωρήμα, ὅποιον τὸ ὑπάγει».
 καὶ τὸ τρυγόνι τὸ πουλλίν, λέγουσιν νά τὸ πάρῃ
 διατὶ ἔναι γληγορώτερον, πονετικὸν ἀπ' ὅλα·
 καὶ πάλιν ἄλλα εἶπασιν, ἃς ὑπάγῃ τὸ χελιδόνι.
- 380 καὶ δώκασίν του τὸ χαρτί, καὶ ἠπῆρέ το καὶ ἐδιάβη
 ἐσπούδασεν καὶ ἔφτασεν, ὅς τοῦ ξένου τὴν μαννίτζα
 τῆς μάννας του τῆς ταπεινῆς, καὶ πολυπικραμένης.
 [καὶ ἐκάθισεν εἰς τὴν αὐλήν, καὶ κηλαδεῖ θλιμμένα·
 καὶ ὥς τὸ εἶδεν ἡ μαννίτζα του, ἡ πολυπικραμένη
- 385 καὶ ὥς εἶχεν πάντα προθυμίαν, νά μάθῃ διὰ τὸν ξένον
 πρὸς τὸ πουλλάκιν ἔλεγεν, μὲ τὴν καρδιὰ θλιμμένην
 καὶ μὲ τὰ δάκρυα τὰ πολλὰ, στέκει κατερωτᾷ το·
 «πουλλάκι πόθεν ἔρχεσαι, τίνος χαρτὶ βασταίνεις;
 μὴ νά ᾖ τοῦ ξενούτζικου, τοῦ υἱοῦ μου τὸ πιττάκι;
- 390 πολλά φιλοδωρήματα, πουλλάκι νά σοῦ δώσω
 νά χτίσω τὴν φωλίτζα σου, ὅς τοῦ υἱοῦ μου τὸ κλινάρι
 νά σε θωρῶ καλὸν πουλλί, καὶ νά παρηγοροῦμαι».
 καὶ τὸ πουλλὶν ὥς ἤκουσε, τὴν παραπόνεσίν της
 ὅς τὰ στήθη της ἐκάθισε, καὶ τὸ χαρτί τῆς ρίχνει·
- 395 καὶ παρευθὺς τὸ ἄρπαξεν, γλυκὰ καταφιλεῖ το

- καὶ ἀπὸ τὴν παραπόνεσιν, κ' ἐκ τὴν ἀδημονίαν
 ὀλιγοφύχησε πολλά, κ' ἔπεσεν τοῦ θανάτου
 καὶ μὲ τὰ ροδοστάματα, μὲ ὅλις ἐσυνῆλθεν·
 Τὰ μάτιά της ἐτρέχασιν, καὶ στάσιμον οὐκ εἶχαν
 400 τὸ στῆθος δέρνει δυνατά, βρυχᾶται ἀπὸ καρδίας
 καὶ μὲ τὰ χεῖλη τὰ πικρά, τοῦτον τὸν λόγον λέγει·
 «φέρτε μου τὸν γραμματικόν, νὰ ἴδῃ τὸ πιττάκιν».
 γραμματικὸν ἐφέρασιν, καὶ τὸ χαρτὶ τοῦ δίδει·
 ἀνοίγει ἀναγνώθει το, καὶ ἀκούει τὸ τι ἐλάλει
 405 μὲ πόνους πῶς τὸ ἔγραψεν, πικροφαρμακωμένους·
 * «[Γίνωσκε] μαννίτζα μου πονετική, μὴ μ' ἀπαντέχης πλέον
 καὶ σεῖς ἀδέλφια γλυκά, ἀλησμονήσετέ με
 ὅτι ὅφιν μὲ τριγύρισε, βούλεται νὰ με φάγῃ
 ὅς τὰ γόνατά μου γεύεται, ὅς τὰ στήθη μου δειπνάει
 410 καὶ ὅς τὰ ξανθά μου τὰ μαλλιά, ἔποικεν τὴν φωλιάν του·
 καὶ πλέον μὴ μ' ἀπαντέχετε, μηδὲν μὴ καρτερεῖτε
 σήμερον ἀποχαιρετῶ, πατέρα καὶ μητέρα
 σήμερον ἀποχαιρετῶ, ἀδέλφια καὶ ἐξαδέλφια
 σήμερον ἀποχαιρετῶ, τοὺς ἐδικούς μου ὅλους
 415 τοὺς φίλους καὶ γειτόνους μου, τοὺς ἀδελφοποιτούς μου·
 σήμερον μαῦρον μῆνυμα, ποῦ σ' ἔφεραν μαννίτζα
 σήμερον ἡ καρδίτζα σου, ραγίζεται δι' ἐμένα
 κ' ἡ ἐδική μου ραγίζεται, μαννίτζα δι' ἐσένα
 σήμερον μαῦρα φόρεσε, σήμερον μαῦρα βάλε
 420 ὅτι μαννίτζα σπλαγχνική, ἀποχωρίζομαί σε·
 σήμερον ἀδέλφια μου γλυκά, ὑπάγω εἰς ἄλλον κόσμον
 ὑπάγω νὰ βρῶ θάνατον, νὰ λυτρωθῶ τὰ ξένα
 ὅτι ἐκάηκα ἐδῶ, μέσα ὅς τὴν ξενιτείαν».
 ὁ κόσμος γὰρ ὁ δολερός, ὁ δόλ(ι)ος μετὰ δόλου
 425 πολλά γὰρ μὲ ἐμάρανε, μὲ τὴν ἐπιβουλίαν
 θωρῶ τον τὸν παμπόνηρον, τροχὸς ἔν' καὶ γυρίζει
 τοὺς μὲν ἀνάγει σήμερον, τοὺς δὲ ἄλλους κατεθάζει.
 καὶ τοὺς ἀνάγει σήμερον, πάλε κλωθογυρίζει.
 Θωρεῖτε φίλοι καὶ ἀδελφοί, τὸν δημεγέρτην κόσμον
 430 τὸ πῶς πλανᾷ τὸν ἄνθρωπον, μὲ τὴν ἐπιβουλίαν

416 desideratur v. 420 V.—423 ἐκατακάηκα.—424 emendavit Xanthudides.—425 πολλά μὲ κατεμάρανε.—428 πάλαι A, emendavi.

- καὶ στέκει καὶ κομπώνει τον, ἡμέρα τὴν ἡμέραν.
ὥς τε νὰ χάσῃ τὴν ψυχὴν, ὁμοῦ μὲ τὸ κορμί του.
- * Φυλάγεσθε [[καὶ σεῖς]] ὦ ἀδελφοί, μήπως καὶ σᾶς πλανέσῃ
καὶ ρίξῃ σας ᾽ς τὴν ξενιτειάν, κακὰ κυβερνημένους
- 435 καὶ μυριοτυραννήσῃ σας, εἰς ὅλην τὴν ζωὴν σας.
- * [[ἀλλὰ]] πάντοτε τοὺς ταπεινοὺς, τοὺς ξένους εἰς τὰ ξένα
πάντοτε συνοδεύετε, καὶ κολακεύετέ τους
μήπως καὶ σεῖς ἂν πέσετε, νὰ βρῆτε συνοδίᾳ
νὰ ἔχετε καὶ τὸν Θεόν, βοήθειαν εἰς τὸν κόσμον.
- 440 Λοιπὸν ἄνθρωπε σκόπησον, καὶ βάλε εἰς τὸν νοῦν σου
ἐκεῖ ὅπου μέλλεις νὰ θαφτῆς, τὸ τέλος σου νὰ δώσῃς
κακοπαθεῖς καὶ μάχεσαι, βούλεσαι νὰ πλουτίσῃς
καὶ ὁ θάνατος ἀρπάζει σε, καὶ τότες τί κερδίζεις;
χαίρου τὸν κόσμον ἄνθρωπε, ὅτι ἀποθάνεις θέλεις.
- 445 ἀλήθεια καὶ τὴν ψυχὴν, ποτὲ μὴ ἀλησμονήσῃς
τοὺς ξένους πάντα σύντρεχε, τοὺς δὲ πτωχοὺς ἐλέει
τοὺς ἀδυνάτους, ἀσθενεῖς, συνόδευε καὶ δίδε·
ἂν δώσουσι τὰ χέρια σου, ἔχει το ἢ ψυχὴ σου
καὶ δι' αὐτὸ ἓνα τὸ δωρεῖς, χίλια νὰ σου ἔλθουν·
- 450 εἰ δὲ καὶ δώσῃς χίλια, σ' ὄ(υ)ρχονται μυριάδες
νὰ εὖρῃς ἔλεος Θεοῦ, εἰς ὅλην τὴν ζωὴν σου.
Καὶ ἐκεῖ πάλιν ᾽ς τὴν μέλλουσαν, τὴν φοβεράν τὴν κρίσιν
ὅταν σὲ ὑπᾶσιν καὶ σταθῇς, μὲ φόβον καὶ μὲ τρόμον
καὶ νὰ τρανίσῃς νὰ ἰδῇς, τὸν φοβερὸν δεσπότην
- 455 νὰ σε ἰδῇ καὶ νὰ χαρῇ, νὰ σὲ γλυκοσυντύχῃ
καὶ νὰ ἀκούσῃς τὴν γλυκειάν, φωνὴν ἐκλαμπροτάτην
ἣν μέλλει ν' ἀπολογηθῇ, ἀτός του ὁ Παντοκράτωρ
μετὰ πάσης γλυκύτητος, χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης:
- * τὸ «δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου» καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου.
- 460 ἔδε ὕμνος καὶ σάλπιγγες, χαρὰ καὶ εὐφροσύνη
ὅπου κάμνουν οἱ Ἀρχάγγελοι, ὁμοῦ μὲ τοὺς δικαίους
ὅταν ἀπολαμβάνουσιν, τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνα.
ἰδὲ καὶ σὺ γὰρ φίλε μου, ταῦτα νὰ ἀπολαύσῃς
νὰ μὴν σ' ἀρπάξουν ἄθλιε, μὲ μαχαίρων καὶ ξύλων
- 465 οἱ μαῦροι καὶ οἱ σκοτεινοί, τὸ πλῆθος τῶν δαιμόνων

441 μέλλει.—446 ἔλεα.—453 ὅταν σ' ὑπάγουν.—454 αὐθέντην.—458 μετὰ πάσης δυνάμεως ἀρχῆς
καὶ ἐξουσίας, quod imperiosius.—461 ἀρχάγγελοι.

- νὰ ὑπὸν νὰ σὲ κρεμνίσουσι, ἔς τὸ σκότος τοῦ βορβόρου
 ἔς τὸ σκότος τὸ ὀξώτερον, καὶ εἰς τὸ πῦρ καὶ φλόγαν
 ὅπου ποσῶς οὐ σθέννυται, ποτὲ εἰς τὸν αἰῶνα.
 λοιπὸν ὅπου ἔχει φρόνεσιν, καὶ περπατεῖ ἔς τὸν κόσμον
 470 ὅς ἐνθυμᾶται θάνατον, πάντα καλὰ νὰ πράττη
 νὰ ἀπολαύῃ τ' ἀγαθὰ, τῶν ἀγαθῶν ἐκεῖνων
 εἰς κόσμον τὸν αἰώνιον, καὶ τὸν εὐλογημένον.
 λοιπὸν πάλιν νὰ σας εἰπῶ, τὸν λόγον τοῦ προπάτωρ
 τοῦτον τὸν λόγον εἶπέ τον, Ἄδᾰμ γὰρ ὁ προπάτωρ
 475 ὥς «ὅταν ζῇ ὁ ἄνθρωπος, παράδεισον ὁμοιάζει»
 τ' ὁ χρόνος ἔναι ἐπίβουλος, καὶ ὁ χάρος εἶναι κλέπτῃς
 κ' οὐδὲ ποσῶς ὁ θάνατος, οὐκ ἔλεεῖ τοὺς πάντας
 οὐδὲ πλουσίους οὐδὲ πτωχοὺς, οὐ νέους οὐδὲ γέρους
 479 οὐδ' ἀκριβὰ ἀρχοντόπουλλα, οὐ βασιλέων τέκνα·
 * ἀλλὰ [[τοὺς]] πάντας ὁ θάνατος, ἐπαίρνει τοὺς ἔς τὸν Ἄδᾰμ
 καὶ κεῖ κάτω ποτίζει τοὺς, τῆς πλάκας τὸ φαρμάκι
 καὶ μυρι(ο)τυραννίζει τοὺς, νύκτες καὶ τὲς ἡμέρες.
 οὐ λέγω πάντας τοὺς καλοὺς, καὶ τοὺς κακοὺς ἀντάμα
 ἀλλὰ καθὼς ἐπράξασιν, ἐδῶ ἔς τὸν κόσμον [[ἐ]]τοῦτον
 485 ἐκεῖ διαμοιράζει τοὺς, καθ' ἕναν εἰς τὴν τάξιν
 καθὼς τὰ ἔργα ἔπραττεν, οὕτως τὸν κυβερνοῦσιν.
 ὅπου ἔπραξεν δὲ τὰ καλὰ, μὲ ἔργον καὶ μὲ λόγον
 ἑκατονταπλασίονα, ἐκεῖ ἀπολαμβάνει.
 στέκουν καὶ κολακεύουν τον, ὥσάν καλὸν αὐθέντην
 490 καὶ χαίρεται κ' εὐφραίνεται, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.
 εἰ δέ τις ἔπραξεν κακὰ, ὁ ἐλεεινὸς ἐκεῖνος
 ἐπαίρνουν καὶ γκρεμνίζουν τον, ἔς τὸ σκότος τοῦ βορβόρου
 ἔς τὴν κάμινον τὴν ἄσβεστον, εἰς τὸν βρυγμὸν ὀδόντων·
 βρυχᾶται ὁ ταλαίπωρος, νύκτες καὶ τὲς ἡμέρες
 495 ποσῶς οὐκ ἔχει ἄνεσιν, οὐδὲ ἔς τὴν γῆν μοιράδιν.
 αὐτὰ μᾶς ἀναμένουσιν, φίλοι καὶ ἀδελφοί μου
 καὶ βάλετέ τα κατὰ νοῦν, καὶ μὴν καταφρονεῖτε
 καὶ μὴν καταφρονούμεθα, ἀτίμως νὰ χαθοῦμεν·
 ὅτι εἰς τὸν κόσμον τὸν ἐκεῖ, ὅπου μᾶς ἀναμένει
 500 οὐκ ἔστιν ἄλλος βοηθός, οὔτε πατὴρ οὐ μήτηρ

475 locus incertus.—486 ἔπρεπεν, vitiose.—489 versus sententiae commodae, pro 499 (V) prorsus inepto.—498 αἰτοί μας, inepte.

οὐδ' ἀδελφὸς οὐδ' ἀδελφή, νά σε διαφεντέψουν
 εἰμὴ τὰ ἔργα τὰ ἔπραττεν, ὁ κάθε εἰς ἀτός του
 αὐτὸς ὁ Παντοδύναμος, ὁ βασιλεὺς τῶν ὄλων
 νά μᾶς γυρίσῃ ἀδελφοί, εἰς τὴν καλὴν τὴν στράτα.

VI

- 505 Λοιπὸν πάλιν ἄς ἔλθωμεν, ἔς τὸ ὑποκείμενόν μας.
 πρὸ πάντων γὰρ νά σᾶς εἰπῶ, περὶ τῆς ξενιτείας.
 τῆς ξενιτείας ὁ θάνατος, πολλὰ ἔν' φαρμακωμένος
 χίλια καλὰ ἂν τὸν κάμουςιν, καὶ ἂν τὸν παρηγορήσουν
 ὄλα φαρμάκια καὶ χολές, τοῦ φαίνονται τοῦ ξένου.
- 510 γυρίζει τὰ ματάκιά του, νά ἰδῇ τοὺς ἐδικοὺς του
 καὶ νά ζητήσῃ τίποτες, ὅπου τὸν κάμνει χρεῖα
 καὶ πάλιν μεταμέλεται, διατὶ δὲν ἐγνωρίζει
 δακρύζουν τὰ ματάκιά του, ραγίζεται ἡ καρδιά του
 τὴν μάννα κράζει πάντοτε: ποῦ εἶσαι γλυκὴ μου μάννα;
- 515 μαννίτζα τὸ κεφάλι μου, τὸ πολυπονεμένο
 νά ἦτον καὶ ν' ἀποσώνετον, εἰς τὰ γλυκά σου χέρια!
 νά στάλαζαν τὰ δάκρυά σου, ἔς τὸ πρόσωπόν μου ἀπάνω
 νά ἔπιανες τὰ χέριά μου, καὶ νά τα μαλακίσες
 νά σκυψες νά με φίλησες, καὶ νά παρηγορήθης
- 520 καὶ ταῦτα νά ἐπήρασιν, ἀγγέλοι τὴν ψυχὴν μου.
 λοιπὸν, φίλοι καὶ ἀδελφοί, ὅπόσον γὰρ ἐδλέπω
 τοῦ ξένου τοῦ ἐλεεινοῦ, ὅταν πέσῃ σ' ἀσθένεια
 ὅταν ἀσθενῇ ὁ ἐλεεινός, πικροφαρμακωμένος
 οὐδὲν τοῦ εὐρίσκει(ν) ἄνεσιν, οὐδὲ παρηγορίαν
- 525 οὔτε μὲ ζαχαρόμελι, ποσῶς νά τον γλυκάνουν
 εἰμὴ νά εἶχεν τὴν μάννα του, καὶ τὰ γλυκά του ἀδέλφια
 τὸ τρίτον τὸν πατέρα του, βαρεῖα νά τὸν ἐλυποῦνταν
- * [[καὶ δρόσος]] νά ἐδρόσιζε τὰ χεῖλη του, ἐκ τὴν πολλὴν πικρίαν.
 καὶ τότε νά εἶχεν ἄνεσιν, νά εἶχεν παρηγορίαν.
- 530 Λοιπὸν πλέον οὐ δύναμαι, τώρα διὰ νά γράψω
 ἐκ τὰ φαρμάκια τὰ πολλὰ, ὁ νοῦς μου ἐσκοτίσθη.
 παρακαλῶ σας τὸ λοιπὸν, πάντ' ἀναγνώθετέ με
 πάντοτε νά θυμᾶστέ με, ὅσοι εἴσθεν πειρασμένοι
 καὶ ὅσοι οὐδὲν ἤξεύρετε, τῶν ξένων τὲς πικρίες

- 535 παρακαλῶ καὶ δέομαι, μή με κατηγορεῖτε.
ὅτι πολλὰ ἐπαράδειρα, καὶ εἶδα τόσες θλίψεις
εἶδα δὲ καὶ τὰ βάσανα, εἶδα καὶ ἔπαθα τα
ἔπαθα καὶ παθαίνω τα, καὶ πάντα τυραννοῦμαι·
αὐτὰ γὰρ ἔχω φόρεμα, νύκτες καὶ τὲς ἡμέρες
540 διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἔγραψα, καὶ συμπαθήσετέ με
νὰ ἔχετε βοήθεια, Χριστοῦ τοῦ Βασιλέως
542 τὸν Παντοκράτορα Θεόν, καὶ Ποιητὴν τῶν πάντων.
-

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ ποιήματος γίνεται χρῆσις τῶν ἤδη ἐν ταῖς κριτικαῖς ἐκδόσεσι καθιερωθέντων σημείων. Οὕτω λοιπόν:

αἱ μὲν ὀξεῖαι ἀγκύλαι < > περιέχουσι τὰς ἐξ εἰκασίας τοῦ ἐκδίδοντος προσθήκας.

αἱ ὀρθογώνιοι [] τὰς γινομένας συμπληρώσεις ἐκ προφανῶν ἀπωλειῶν ἐπισυμβασῶν ἐκ φθορῶν τοῦ χειρογράφου.

Διὰ διπλῶν ὀρθογωνίων ἀγκυλῶν [[]] δηλοῦνται αἱ ἀθετήσεις τοῦ ἐκδότου.

Σταυρὸς δὲ † (Crux) προσγράφεται εἰς χωρία μέχρι τοῦδε ἀθεράπευτα.

3. Καταλόγιν καθ' Ἡσύχιον «τὸ τὰ ἄσματα μὴ ὑπὸ μέλει λέγειν», ποίημα λοιπὸν οὐχὶ ἀδόκιμον, ἀλλ' ἁπλῶς ἀπαγγελλόμενον. Περὶ τῆς λέξεως καταλόγιν διέλαβον ἐκτενέστερον ἐν *Χριστιανικῇ Κρίτῃ* Β' σελ. 143. Εἰς τὰ ἐκεῖ εἰρημένα προσθέτω ἐνταῦθα ὅτι κατὰ παρετυμολογίαν πάντως τὸ καταλόγι(ο)ν ἔγινε βραδύτερον ἐκατολόγιν ἢ ἐκατόλογον, καὶ γνωστὰ εἶναι τὰ ἐκατόλογα τῆς ἀγάπης, τὰ ἐρωτικά δηλαδὴ ἐκεῖνα ἐπύλλια ἢ δίστιχα, τὰ ὁποῖα ἂν καὶ καθ' ἕκαστον ἦσαν αὐτοτελῆ, ἤρχοντο ἀπὸ ἀριθμητικῶν ὀνομάτων ἢ παρηγήσεων αὐτῶν κατὰ λογικὴν ἀριθμητικὴν σειρὰν ἀναφερομένων καὶ προχωρούντων συνήθως μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ ἐκατόν, ἐννοεῖται μετὰ διαφόρων ἀνεξηγήτων πολλάκις ἀλμάτων. Τοιοῦτον ἄσμα ἐκατόλογον δημοσιεύεται ἐν Λαογραφίᾳ Β' σελ. 451-453 (ἐξ οὗ παρέλαβον αὐτὸ οἱ Hesseling-Pernot, *Chansons d'amour* σελ. 120-122). Περὶ τῆς προελεύσεως καὶ σημασίας τῶν τοιούτων ἁσμάτων εἶπέ τινα ὁ Ν. Γ. Πολίτης ἐν Λαογραφίᾳ Β' σελ. 137, ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦτο, τοῦ ὁποίου μίαν μόνην ὄψιν «eine geistliche Auslegung des Kartenspiels» ἐξετάζει ὁ Joh. Bolte ἐν τῷ 119 τόμῳ (1901) τῆς Zeitschrift des Vereins für Volkskunde σελ. 376-406 χρήζει ἰδιαίτερας μελέτης, ἐὰν μάλιστα ζητηθῇ ἡ γενικὴ συγκριτικὴ αὐτοῦ ἐξέτασις παρὰ τοῖς διαφόροις λαοῖς. Τοιαῦτα ἀριθμητικά, οὕτως εἰπεῖν, ἄσματα δημοσιεύουν οἱ Hesseling-Pernot ἔ. ἀν. σ. 125-156.

4. —νὰ βγάλω λόγια κτλ. κατωτέρω, 9, λέγει νὰ γράψω.

6. Ἐπιτατικώτερον τοῦ «πολυτυραννισμένοι» (πολυβασανισμένοι). Ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλ. γλώσσῃ συντίθεται τὸ μύριος μὲ οὐσιαστικά (ἢ ἐπίθετα) (μυριόκαρπος Σοφ., μυριόκρατος καὶ μυριοπληθὴς Εὐριπ., μυριοπλάσιος Ξενοφ., Ἀριστοτ., κτλ.) ἀλλὰ ἡ σύνθεσις αὕτη δὲν εἶναι τόσον εὐχρηστος ὅσον παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις καὶ ἰδίᾳ τοῖς Βυζαντινοῖς (μυριόκεντρος, -γράφος, -γλωσσός, -κέφαλος, -νικος, -νεκρός κτλ.). πρβλ. καὶ σημ. στίχου 157.

10. —πῶς περνοῦν τὸν ὕπνον τῆς νυκτός. Ἔχομεν ἐνταῦθα τὴν παλαιὰν μεταβατικὴν χρῆσιν τοῦ δια(βι)βάζω. Γνωστὸν εἶναι τὸ ἀρχαιότερον διαβιβάζω ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ διατρέβω (transigere) οἷον εἰ διαβιβάζω τὸν χρόνον Πρῶτορον. Δ' 89 (Hesseling-Pernot) «ὁλόκληρον ἐδιάβασα μῆναν εἰς τὸν ξενῶνα». Τὸ ἐνεργήσω ἔτη τριακαίδεκα τοῦ Ἀριστοφάνους Πλούτ. 846, ὁ Σχολ. ἐρμηνεύει «μετὰ ῥήγους διεβίβασα», ὁ δὲ Τρικλίνιος τὸ τοῦ Σοφοκλέους Ἠλ. 785 ἡμερεύω (τῶν τῆσδ' ἀπειλῶν οὐνεχ' ἡμερεύσομεν), ἡρμήνευσε «τὴν ἡμέραν διαβιβάζω».

22. μπόρεζόμενον εἶναι δημωδέστερός πως (ἢ τὸ νὰ μπόρειε) τρόπος ἐκφράσεως. Σήμερον ἀκούε-

ται *μπορεζάμενος*. Περί τῶν τύπων τούτων ἔγραψά τινα ἐν σελ. 145 σημ. 2 τῆς Γερμανιστὶ ἐκδοθείσης μικρᾶς Γραμματικῆς μου.

34. *λόγια* (τινὰ) *συντυχαίνω* εἶναι κατ' ἔλλειψιν τῆς προθέσεως μὲ = *συντυχαίνω* τινὰ μὲ *λόγια*, οἷονεὶ *λόγοις ἐντυγχάνειν τινί* ἢ μόνον *συντυγχάνειν τινί*. πρβλ. *Πρόδρομ.* Γ' 350: «Τὸ τίς εἶσαι καὶ τί θέλεις, καὶ τί ἔν' τὸ συντυχαίνεις;» πρβλ. καὶ σημ. στίχου 167.

35. *ὑποδέσσω* σήμερον καθ' ὅσον γνωρίζω δὲν ἀκούεται συνήθως πλέον, ἀφοῦ ἀντὶ τῶν *ὑποδημάτων* ἄλλαι λέξεις εἰσῆχθησαν (πρβλ. ὀλίγα τινὰ σχετικὰ πρὸς αὐτὰ ἐν *Βυζαντίδος* τομ. 2 σελ. 255). Οἱ Βόρειοι Ἕλληνες ἀντὶ τοῦ συνήθως λεγομένου *ντύσου* λέγουν *φορέσου*, *φορέθηκα*.

36. Ἀδελφοποι(η)τός. Περί τῆς *ἀδελφοποιίας* (ἢ *ἀδελφοποιήσεως*) πρβλ. *Κ. Πάλλην* ἐν Ἐπιστημ. Ἑπετ. Γ' (1906-1907) ἐν Ἀθ. 1909 σελ. 293-306 καὶ *Κ. Ἀμαντον* ἐν Ἑπετ. Βυζ. Σπουδ. Δ' (ἐν Ἀθ. 1907) σελ. 280-284 («Ἐπιτίμιον κατὰ τῆς ἀδελφοποιίας»).

42. *ὁ δυνστητής*, ὡς ἐν παρενθέσει ἀναγνωστέα αὕτη ἢ ὀνομαστικὴ ἀπόλυτος.

47. Ἐκ τοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου ἐσηματίσθη καὶ ἐνεστώς *ἐγνωρίζω*, πρβλ. καὶ *ἐγνώριμος* καὶ ὅμοια ῥήματα, *ἐβλέπω*, *ἔλεω* κέξ. καὶ ἐν Κύπρῳ ἡστέλλω, ἡχτίζω (ιδ. *Χατζιδάκι*, ΜΝΕ, Α' σελ. 231). πρβλ. καὶ τὸ ἐν στίχῳ 49 τοῦ V κώδικος *ἐδιαβάζουσιν*, τοῦ ὁποίου ὁμως τὸ ἐ ἴσως ἀνακτέον μᾶλλον εἰς τὸ προηγούμενον τήν—τήνε.

48. *πολλὰ* ἀντὶ τοῦ *πολύ*, ὡς καὶ νῦν ἐνίοτε λέγεται.

50. Περίεργος ἢ μεταβίβασις τῆς αὐξήσεως καὶ εἰς τὴν προστακτικὴν. Ὁ V ἔχει *ἀκούσεται*.

53-54. Τοὺς δύο τούτους ἀτέχνους στίχους δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀτυχή διαπλάτυνσιν τοῦ ἐνὸς «καὶ ὅπου θεωροῦν καὶ περπατοῦν, παραμιλοῦν καὶ λέγουν» τ.ἔ. ὅπου καὶ ἂν βλέπουν καὶ ὅπου καὶ ἂν περπατοῦν παραμιλοῦν καὶ λέγουν.

55. Περί τῆς ἐτυμολογίας τοῦ *παλαβός* διέλαβεν ὁ καθηγητὴς Χατζιδάκις ἐν ΜΝΕ, Β' σελ. 320.

57. Τοῦτο εἶναι παροιμία κατὰ τὸν *Krumbacher*, *Mittelgr. Sprichw.* ἐν Πρακτ. Βαναρ. Ἀκαδ. Ἑπιστ. 1893, τόμ. Β' τεύχ. 1 σελ. 239.

66. Πρβλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 325 σελ. 3 ἀνέκδοτον τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου ἐξ 11 ἐν ὅλῳ στίχων ποίημα:

Ἡ ξενιτεὶά καὶ ὁ θάνατος κ' ἡ πίκρα κ' ἡ ἀγάπη
τὰ τέσσερα ζυγιάζονταν 'ς ἓνα βαρὺ στατέρι
βαρύτερ' εἶν' ἡ ξενιτεὶά, τὰ ἔρημα τὰ ξένα.

79. Σημείωσε τὸν δημῶδη τύπον *ἀναστενάσματα* προερχόμενον ἐκ τῆς ὁμοήχου πρὸς τὸ ζ (ἀναστενάζω) προφορᾶς τοῦ σ(μ). Καὶ σήμερον ἀκούεται καὶ τοῦτο καὶ τὸ *ἀναστεναμός*. Ὁ Σομαβέρας ἀναφέρει καὶ τύπον *ἀναστενασμός*.

86. Πρβλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 360 (124, γ) ἀνέκδοτον τοῦ Λαογραφ. Ἀρχείου:

7 Δὲν ἔχει φίλον καὶ γνωστὸν νὰ 'πῇ τὰ βάσανά του
νὰ 'πῇ τί πάσχει, τί πονεῖ, νὰ 'λαφρυνθ' (ῆ) ἡ καρδιά του.

87. *Παρηγόρησις* λέξις κυρίως ἐπὶ σωματικοῦ πόνου λεγομένη καὶ δηλοῦσα τὴν πρᾶυνσιν, κοφίψιν (ὁ *Μοσχίων*, περὶ γυναικ. παθῶν 27,16 εἶπε *παρηγόρησις τῶν μασθῶν* τ.ἔ. θεραπεία). ἐνταῦθα = παρηγορία.

89. Ὁ *κακομοιρασμένος* = ὁ κακόμοιρος, κακομοίρης. *Κακομοιράζω* οἷονεὶ κακῆς μοίρας, κακοῦ μεριδίου τυγχάνω.

90. Τὸν στίχον τοῦτον ἀναπτύσσει εἰς δύο ὁ V κώδιξ (στ. 91 καὶ 92), εἰσάγων δις διὰ τοῦ *χωρὶς* ἐρμηνείαν τῶν προηγηθέντων.

94. *Ζυγώνει*, *ζυγώνω* ἐνταῦθα πλησιάζω, σημασία ξένη τοῦ κυρίως Κρητικοῦ ιδιώματος. Ἴδὲ περὶ τῆς λ. *Κοραῖ*, Ἀτακτα Δ' 160, *Χατζιδάκι* ΜΝΕ, Α' 143 καὶ *Ξανθοῦδίδου*, Ἐρωτόκριτον σελ. 554.

95. *παιδεύω* ἐνταῦθα ἔχει τὴν σημασίαν τοῦ τυραννῶ, βασανίζω. Ἡ ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ σημασίας τοῦ «μορφώνειν», «διδάσκειν» ἐξέλιξις τῆς δευτέρας, τῆς νῦν συνήθους καὶ κοινῆς, εἶναι εὐνόητος καὶ φυσική, λαμβανομένου ὑπ' ὧσιν ὅτι ἡ εἰς τὴν εὐθείαν ὁδὸν εἰσαγωγή γίνεται συχνότατα οὐχὶ τῇ θελήσει τοῦ παιδευομένου, εὐκόλως καὶ προθύμως, ἀλλὰ διὰ βίας καὶ τιμωρίας. Ἰκανὰ χωρία διδάσκουσιν ἡμᾶς τὴν μετάβασιν ταύτην· εἰς τὰ παλαιότατα τούτων πρόκειται κυρίως περὶ τιμωρίας παρὰ τοῦ Θεοῦ: Ψαλμ. 117, 18 «Παιδεύων ἐπαίδευσέ με ὁ Κύριος». Ὡση' Ζ', 12 «καθὼς ἂν πορεύωνται ἐπιβαλὼν ἐπ' αὐτοὺς τὸ δίκτυόν μου, καθὼς τὰ πετεινά τοῦ οὐρανοῦ κατάξω αὐτοὺς, παιδεύσω αὐτοὺς ἐν τῇ ἀκοῇ τῆς θλίψεως αὐτῶν». Λονκ. 23, 22 «οὐδὲν αἴτιον θανάτου εὑρον ἐν αὐτῷ· παιδεύσας οὖν αὐτὸν ἀπολύσω». Παῦλ. Ἐπιστολ. Ἐβρ. 12, 7 «ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται». Α'. Κορινθ. ΙΔ' 32 «κρινόμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ Κυρίου παιδευόμεθα, ἵνα μὴ σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν». Β'. Κορινθ. ΣΤ', 9, «καὶ ἰδοὺ ζῶμεν ὡς παιδευόμενοι καὶ μὴ θανατούμενοι».

Ἡ καταφανὴς αὕτη ἐξέλιξις τῆς σημασίας τοῦ ῥήματος, παραληφθεῖσα ἔπειτα ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, διεδόθη καὶ εἰς τὴν λαλουμένην γλῶσσαν καὶ διетρηθή ζωντανὴ μέχρι τῆς σήμερον. Πρβλ. καὶ *Ξανθοιδίδου*, Ἐρωτοκρ., 688 (ἐνθα παραδείγματα ἐκ τοῦ Ἐρωτοκρίτου).

102. Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ μέσος τύπος *προσέχω* ἀντὶ *προσέχω*, σχηματισθεὶς πάντως κατ' ἀναλογίαν τοῦ *φυλάσσομαι* (φυλάγομαι). Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ μέσων ἐξ ἐνεργητικῶν (*ἀπαντῶμαι*, *πίπτομαι*, *δοκοῦμαι*, *ἐχθροῦμαι*, *ὑποπιέομαι* κτλ.) διέλαβεν ὁ καθηγ. *Χατζιδάκις*, ἐν *Einleitung* σελ. 198, καὶ ΜΝΕ, Α' σελ. 227 καὶ 438 ἐξ.

106. Ὑπαινίσσεται τὸ τοῦ Ματθ. 25 35 «ἐπέιπασα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καὶ ἐποίησατέ με, ξένος ἦμην καὶ συνηγάγετέ με» (πρβλ. καὶ 38 καὶ 43).

113-115. Οἱ στίχοι οὗτοι εἶναι καταφανὴς προσθήκη μοναχοῦ φανατικοῦ, θελήσαντος νὰ ἐπεξηγήσῃ τὸ ἐποίησαν τοῦ στ. 110 πρβλ. Ματθ. 27, 48, Μαρκ. 15, 36.

118. Τὸ *καταδέχομαι* ἔχει ἤδη ἐνταῦθα ἦν καὶ νῦν ἔχει σημασίαν, τοῦ «δέχομαι ἢ ἀναλαμβάνω νὰ πράξω ἢ ὑποστῶ τι παρὰ τὴν ἰδικήν μου ἀξίαν καὶ ἀξίωσιν». Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ δὲν φαίνεται σαφῶς ἔτι ἡ σημασία αὕτη, τοῦ ῥήματος σημαίνοντος ἐν αὐτῇ ἡ δέχομαι τι ἐκ τῶν ἄνω προσφερόμενον ἢ ἐρχόμενον («τὰ παρὰ τοῦ Διὸς ὕδατα» Πλατ. Νομ. 761, β) ἢ καθ' ὅλου ἀπλῶς δέχομαι τινα (φυγάδα, ἐξόριστον) ἢ πρᾶγμα τι.

120. Οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει τὸ γὰρ ἐνταῦθα, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ (130, 136, 195, 355, 367, 420, 458 κτλ.) τοῦ ποιήματος. Γεννᾶται ἡ ἐντύπωσις ὅτι προστίθεται (ἀνοήτως) ὅπου διὰ μετρικὸν λόγον εἶναι τοῦτο χρήσιμον.

122. Οὐδένα ὀρθὸν νοῦν δύναται νὰ ἔχῃ τὸ *καλοῦτζικον*. Καὶ ἡ ἐν τῷ V παραλλαγή αὐτοῦ «ὡς φόρεμαν ὡς ἴδιον ἱμάτιον ἰδικόν τους» καταδεικνύει ὅτι ὁ στίχος εἶναι ἀρχῇθεν τεταραγμένος καὶ ἡ ἀποκατάστασις του εἶναι δυσχερής. Ἦσως τὸ *καλοῦτζικον* νὰ εἶναι παραφθορά τοῦ: *καὶ κάλυμμα*.

134. Ἀρμενοκάραβα φαίνεται ὀρθότερον τοῦ ἀνεμοκάραβα, ὅπερ ἔχει ἄλλην σημασίαν· περὶ ταύτης διέλαβον ἐν ταῖς Mittel—und neugr. Erklär. bei Eustathius § 21 ἐξῆς.

135. Τὸ *ἀρμενίζω* ἐνταῦθα εἶναι μεταβατικόν. Περὶ τοῦ ῥήμ. ἰδὲ ὅσα ἔγραψα ἐν Eustath. § 47 ἐξ. καὶ Π. Παππαγεωργίου ἐν Ἀθηνᾶς, 24 σελ. 459 ἐξ. Ἡ τυχὸν μετατροπὴ τοῦ *ἀρμενίζαν* εἰς μεταβατικὸν *ἀρμενίζεν* (ὑποκ. ὁ ἄνθρωπος) θὰ προσέκρουε εἰς τὴν κατ' ὀνομαστικὴν ἐκφορὰν «τοῦ κόσμου οἱ ἀρμάδες» τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ληφθῇ παραθετικῶς, ἄλλως τε καὶ οἱ στίχ. 175-176 ἐμποδίζουσι τοιαύτην τινὰ ἐκδοχὴν. Τὸν στίχον 136 διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν ὅχι μόνον ὡς σημαίνοντα ἂν εὐρέθῃ ἄνθρωπος νὰ κάμῃ αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἂν εὐρέθῃ ἄνθρωπος νὰ ἴδῃ αὐτά.

142-143. Οὕτω διώρθωσα τοὺς στίχους κατὰ τὸν V, ὅστις παρέχει εἰς ἡμᾶς οὕτω πειστικὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀρχαιότητός του.

147. Ἐάν τις παραβάλῃ τὸν στίχ. 371 ἔνθα (γρηγορώτερον) ὑπάρχει ἡ συλλαβὴ *τερ* διαλελυμένης γεγραμμένη, θὰ ἡδύνατο νὰ ἀναγνώσῃ ἐνταῦθα *μήτρας*, διότι τὸ τ εὗρηται ὑπεράνω τοῦ ρ γεγραμμένον καὶ πρὸς αὐτὸ συνδεόμενον.

149. Ὁ στίχος οὗτος λέγεται ἐντελῶς ὥς ἐν παρενθέσει, ὥς καὶ σήμερον παρενδύεται πολλάκις εἰς διηγήσεις ἀνεξαρτήτως τῆς γραμματικῆς ἢ συντακτικῆς σειρᾶς τοῦ λόγου τὸ ἐπιφώνημα, οὕτως εἰπεῖν, *ὁ Θεός!* τ. ἔ. ἀλλ' ὁ δίκαιος Θεὸς ἄλλως ἔκρινε ἢ ἄλλοιαν ἔδωκεν εἰς τὰ πράγματα τροπὴν.

153. Ὁ ἐλλείπων οὗτος ἐν τῷ Α στίχος εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὴν ἔννοιαν, διὸ καὶ παρελήφθη ἐκ τοῦ V.

155. Ἐξ. Οἱ στίχοι 155-164 φαίνονται λίαν τετραγμένοι μὲ πολλὰς ταυτολογίας καὶ ἐπαναλήψεις δηλωτικὰς τῶν συγκολλητικῶν ἀποπειρῶν τῶν δύο ποιημάτων.

157. Τὸ μυριο- ἐκ τῶν ὀνομάτων καὶ ἐπιρρημάτων (μυριόκαρπος, Σοφ., μυριόκρανος, μυριοπληθής, *Εὐρ.* μυριόπαλαι *Ἀριστοφ.*, ἰδὲ ἀνωτ. σημ. στίχ. 6 τὰς ἐμὰς *Ἐπιδιὰς Ἐρεῖνας* σελ. 17) μετηνέχθη καὶ εἰς τὰ ῥήματα πρὸς δήλωσιν ἐπιτατικωτέρας χρήσεως ἢ τὸ *πολυ-*.

160. Διὰ τῆς γραφῆς «τῆς ξενιτειᾶς τῆς δούλεψα πικροφαρμακωμένος» ἀποκαθίσταται νομίζω πλήρως ὁ στίχος. Τὸ οὐσιαστικὸν *τὴν δούλευσαι* φαίνεται—καὶ εἶναι—ἀδιανόητον. Ἀπὸ τοῦ στ. 159 μέχρι τοῦ 167 ὑπάρχει κατὰ στίχον, ἀσύνδετον οὕτως εἰπεῖν ἐκάστοτε νέον παράπονον.

163. Σημειωτέα ἡ ἀπλὴ αἰτιατικὴ τοῦ στίχου τούτου (στίχου ἐλλείποντος εἰς τὸν V), ὑπομνήσκουσα τὰς παλαιὰς χρήσεις τῆς ἀπλῆς αἰτιατικῆς ἐπὶ δηλώσεως χρόνου, περὶ ἧς ἰδὲ Kühner-Gerth *Ἑλλην. Γραμματ. (Σύνταξις)* τομ. Α' σελ. 314.

165. Ὁρθοτέρα φαίνεται ἡ χρῆσις τοῦ *ἐνικοῦ* ἀριθμοῦ, ὥς καὶ νῦν συνηθέστερον οὕτω λέγεται.

167. Περίεργος ἡ σημασία τοῦ *συντυχαίνω*—διηγοῦμαι, περὶ οὗ πρβλ. *Κοραῖ*, Ἄτακτα Α' 201 καὶ 299 (παράδειγμα ἐκ τοῦ Προδρόμου, III, 350 ἐκδ. Hesselring-Pernot, III 366 *πολυπραγμόναι* (συντυχαίνης V), τὸ ἐν στίχῳ III, 46 «*τί μονομουρίζεις*» ἔχει τὸ χφον α «μὴ συντυχαίνης»). Τῆς σημασίας ταύτης τοῦ *συντυχαίνω* σημειοῖ ὁ Sophocles ἐν λ. παράδειγμα ἤδη ἐκ τοῦ συναξαριστοῦ Ἰωάννου Μόσχου τοῦ Εὐκρατᾶ (Migne τόμ. 87φ, στηλ. 2965.). πρβλ. καὶ σημ. στίχου 34.

167. Λεῖπει μετ' αὐτὸν ὁ στίχος 167 τοῦ V «καὶ νὰ ἐπαίνεσεν ποτὲ, ἡμέραν ἢ καὶ ὥραν» (ἰδ. *Χριστιαν. Κρήτην* ἔ. ἀν. σελ. 178).

178 *σημεῖα* ἐνταῦθα εἶναι τὰ νῦν πολλάκις «τέρατα καὶ σημεῖα» λεγόμενα, τὰ ὅποια δὲν εἶναι πάντοτε ἀνάγκη νὰ εἶναι φυσικὰ φαινόμενα, *διοσημεῖται*, τὴν θεῖαν θέλησιν προδηλοῦντα, ἀλλὰ καθ' ὅλον εἰπεῖν πράγματα παράδοξα καὶ ἀπίστευτα.

191. Ὁ στίχος μετρικῶς ἐσφαλμένως, ἴσως δὲ ἡ σειρά τῶν λέξεων *ἄνθρωπος καὶ ἀπόθαν(εν)* μεταλλασσομένη ἀποκαθιστᾷ κάπως μετρικώτερον τὸν στίχον. Ὁ V παρέχει μετρικῶς πληρέστερον στίχον.

195. Καὶ ὁ στίχος οὗτος χωλαίνει μετρικῶς παρ' ὅλον τὸν ἀδιανόητον γὰρ (ἰδ. ἀνωτέρω σημ. στίχου 120). Ἡ προσθήκη τῆς προθέσεως καθιστᾷ τὸν λόγον ὀμαλώτερον. Ἡ χρῆσις *δέρνω* τὰ *ξένα* (= παραδέρνω εἰς τὰ ξένα) θὰ ἦτο ἀήθης καὶ τραχεῖα. Σημειωτέα τέλος ἡ ἐπανειλημμένη χρῆσις: *ἔλεινέ-ἄθλιε-ἔλεινέ* (198).

202. *κακορίζικος*. *Ριζικόν* εἶναι ἡ τύχη καὶ *ριζικάρις* ὁ εὖτυχος (*Κοραῖς*, Ἄτακτα Β', 138). Ἡ λέξις *ριζικόν* ἡρμηνεύθη ἤδη ὑπὸ τοῦ *Δουκαγγίου* ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ *risico*, *rischio*. Ὁ *Χατζιδάκις* ΜΝΕ, Α' 547, 549 παραδέχεται καὶ αὐτὸς τὴν λέξιν ὡς ξένην. Ἡ ἐρμηνεία τοῦ *J. Schmitt* Χρον. Μορ. σελ. 616: (ἐ)ριζικόν, Originally a rock, hence peril in navigation and a hazardous enterprise; here: chance, good or bad fortune, ἦν ἀναγράφει ἐν μεταφράσει ὁ *Ξανθοῦδίδης* ἐν *Ἐρωτοκρ.* σελ. 684, παρελήφθη ἐκ τῆς τοῦ *risiko* (ἰταλ.), *risque* (γαλλ.) ἐρμηνείας ἐν τῷ *Fremdwörterbuch* τοῦ *Heyse*—*Lyon*: «span. *riesgo*, von *risco*, schroffer Fels, Klippe, also zunächst die den Schiffen durch

Klippen und Felsen drohende Gefahr zur See, die Gefahr, Gefährdung, das Wagestück». Παλαιότεροι ρωμανισταὶ (Devic) συνέδεον τὸ *risco* πρὸς τὸ Ἀραβικὸν *rizq*—τὸ ἐκάστῳ κατανεμόμενον, ἢ μοῖρα, τύχη, παρέβαλλον δὲ ἐσφαλμένως πρὸς ὑποστήριξιν τοῦτου τοῦ Ἰσπαν. *arrisco*, τὸ ὁποῖον συνδέεται πρὸς τὸ *ar-riscar* (ιδὲ *Dies*, *Etym. Wört. d. rom. Spr.*, 5^{ην} ἐκδ. σελ. 742). Ἄλλοι (Canello) συνέδεσαν τὸ ἰταλ. *risicare* πρὸς τὸ Λατ. *resicare* = *vogare a ritroso*, καὶ εἶτα *vogare pericolosamente, mettersi a rischio*, (*Arch. glott. 3,372*). Ὁ ἀείμνηστος *Ξανθουδίδης* διέλαβεν ἔ. ἀν. καὶ ἐν Ἀθηνᾶς ΚΣΤ', 174 ἐκτενῶς περὶ τῆς λέξεως. Δὲν παραδέχεται Ἰταλικὴν τὴν λέξιν, σχετίζει δὲ αὐτὴν πρὸς τὸ ἑλλ. *ρίζα* ὡς ἀρχὴν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Ἡ μεταφορικὴ χρῆσις τῆς λ. *ρίζα* εἶναι τῶντι συχνοτάτῃ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Γραμματείᾳ· ἀναφέρω τὸ *Σοφ.* Αἷ. 1178 «γένους ἅπαντος ρίζαν ἐξημυμένους» (πρβλ. τὸ Γερμ. mit Stumpf und Stiel ausrotten), *Εὐδοκ.* Ἰφ. Ταυρ. 610 «ὡς ἀπ' εὐγενοῦς τινος ρίζης πέφυκας τοῖς φίλοις τ' ὀρθῶς φίλος» τὸ *Πινδαρ.* Ἰσθμ. Η' 122 «σφετέραν τε ρίζαν πρόφαινε» κτλ. ἔνθα πρόκειται μᾶλλον περὶ τοῦ *γένους* ἢ περὶ τύχης. Δὲν δύναμαι νὰ ὀρίσω πότε τὸ πρῶτον συναντᾶται ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ Ἑλλ. Γραμματείᾳ ἢ λ. *ριζικόν*. Τοῦτο θὰ ἔδιδεν εἰς ἡμᾶς πολλὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς λέξεως. Πάντως νομίζω καὶ ἐγὼ τὴν λ. δάνειον ἐκ τῆς Ἰταλικῆς, ἣ δὲ σύνδεσις αὐτῆς πρὸς τὸ *ρίζα* δεικνύει μόνον τὴν διαφαινομένην πολλαχοῦ συγγένειαν τῶν ἐννοιῶν τῆς τύχης καὶ καταγωγῆς ἢ γένους.

202. *κακογραμμένος* ὑπὸ τῆς μοίρας, κατὰ τὰς περὶ τοῦτου λαϊκὰς ἀντιλήψεις πρβλ. στ. 155, 225 (ἀναποδογραμμένος) κτλ.

203. Γενναιότατοι=εὐγενέστατοι, φιλοφρονητικῶς.

206. *δημηγέτης*=στασιαρχος, ἐπαναστάτης. Ὁ τονισμὸς κανονικὸς (πρβλ. *κωλακρέτης*, *μυγν. κωλαγρέτης*), διὸ ἡ ἀπορία τοῦ ΘΣ ἀδικαιολόγητος. Τὸ μὲν *δημηγέτης* ἀδύνατον, τὸ φερόμενον δὲ ἐν τοῖς εἰς Αἰσχ. Ἑπτὰ 578 σχολίοις *δημαγέτης* ἐλέχθη ὡς ἐκ τοῦ *δήμος-ἀγείρω* καὶ κατὰ τὸ *δημαγωγός*. Σημειωτέον ὅτι τὸ *δημηγέτης* ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν τῇ νέᾳ ἐκδ. τοῦ Liddell-Scott ὑπὸ Jones (ἐν λ. *δημηγεροία*) Δὲν ἠδυνήθην νὰ ἀνεύρω καὶ ἐξελέγξω τὸ ἐν τῷ ΘΣ ὡς ἐκ τοῦ Σουῖδα προερχόμενον «ἀνάπται» *δημοεγέρται*. Ὁ Γεωργιλλᾶς, Βελισσαρ. 441, ἔχει τὸν τύπον *δημηγέτης* «ὡς *δημηγέτης* καὶ δεινὸς ἀντάρτης βασιλέως» καὶ ἀφηρημένον *δημηγεροία* (στίχ. 204 καὶ 499).

216. *ἀπομερμινῶ* εἶναι τὸ νῦν ἐν Κρήτῃ λεγόμενον *ἀποξεγνοιάζω*, παύομαι μερμινῶν καὶ φροντίζων (διότι θεωρῶ τὰ πάντα ἀσφαλῆ καὶ καλῶς ἔχοντα).

219-220. Οἱ δύο στίχοι συνοψίζονται εἰς ἓνα (220) ἐν τῷ V. (ιδ. Χρ. Κρητ. ἔ. ἀν. σελ. 153· ἐν τῷ 218 *μοῦ ἔδειξεν*, ὁ V ἔχει «μὲ ἔδειξεν».

224. Παράδοξος εἶναι ἡ χρῆσις νὰ *σφαγῶ τὸν θάνατον*, τὸ ὁποῖον πάντως σημαίνει «νὰ σφαγῶ ὃς (=ἔως) τὸν θάνατον. Ἡ σφαγὴ βεβαίως εἶναι πάντοτε μέχρι θανάτου, ἀλλὰ εἰς τοιαύτας λογικὰς λεπτολογίας δὲν ἠδύνατο νὰ ἀσχοληθῇ ὁ πρόχειρος ποιητής.

226. *ἀναποδογραμμένος* λέγεται ἐνταῦθα ὅτι πολλαχοῦ ἀνωτέρω (πρβλ. 202, κτλ.) λέγεται *κακογραμμένος*. πρβλ. σημ. στίχ. 202 καὶ *καλογραμμένος* ἐν στ. 141.

234. *ἀχαμνίζω* εἶναι τὸ ἄλλως νῦν λεγόμενον *ἀπολῶ* (ἀπολύω=ἀφίνω, διὰ νὰ φύγῃ τι ἢ νὰ πέσῃ). Περὶ τοῦ *ἀχαμνός*, ἐκ τοῦ *χαῦνος* πρβλ. *Κοραῖν*, Ἀτ. Α' 255 καὶ Β' 96 καὶ *Χατζιδάκιν* ΜΝΕ, Β', 117.

236. Οὕτω μόνον δύναται νὰ ἀποκατασταθῇ ὁ ἄνευ μέτρου στίχος. Τὸ *quod restitui ut potui* τοῦ Wagner δὲν δύναται νὰ τύχῃ ἐπιδοκιμασίας. Ἡ εἰκασία τοῦ Σάθα ἐπλησίασε πολὺ τὴν γραφὴν τοῦ Α.

243. Ὅρα τὴν ἐνεργητικὴν ἀκόμη χρῆσιν τοῦ *διαβάσω*=*διαβιβάσω* πρβλ. σημ. στίχου 10.

253-254. Προτιμῶ τὴν γραφὴν τῶν στίχων τούτων ὡς πεζοῦ λόγου· ἡ ἔλλειψις ἐν αὐτοῖς παντὸς μέτρου ἢ καὶ τὸ ἀδύνατον τῆς μετρικῆς ἢ ἄλλης διατάξεώς των καταδεικνύει τὴν ἀρχὴν νέου ποιήματος.

257. Ἡ σύγχυσις τοῦ στίχου τούτου ἀποδεικνύει τὴν ἀρχαιοτέραν παράδοσιν τοῦ V, ἣν ἐπίσης ἐπικυροῦ καὶ ἡ μετρικῶς ὀρθότερα ἐν τῷ V παράστασις τῶν στίχων 261 καὶ 262.

273. Περίεργος ἡ διαίρεσις τοῦ καθ' ἡμέραν φαγητοῦ εἰς πρόγευμα, δεῖπνόν καὶ δεῖπνον. πρβλ. Ἀθήν. 11, ε' «τῆς δὲ τετάρτης τροφῆς οὕτως Ὅμηρος (ρ 599) μέμνηται· σὺ δ' ἔρχοο δειελύσας, ὁ καλοῦσί τινες *δειλινόν*, ὃ ἐστὶ μεταξὺ τοῦ ὕφ' ἡμῶν λεγομένου ἀρίστου καὶ δεῖπνου», θὰ ἀντεστοίχει λοιπὸν τοῦτο πρὸς τὸ *ἐσπέρισμα* τοῦ Φιλήμονος (παρ' Ἀθην. 11, d). Τὸ μετὰ ταῦτα χωρίον τοῦ Ἀθηναίου φαίνεται τεταραγμένον. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰς τρεῖς ἐστιάσεις τῶν παλαιῶν ἀκράτισμα, ἄριστον καὶ δεῖπνον, ὃ Ὅμηρος καλεῖ ἄριστον, δεῖπνον (τὸ μεσημβρινόν) καὶ δόρπον. πρβλ. Ebeling ἐν λ. καὶ ἰδὲ Buchholz, Homer. Realien B'. τεύχ. β' § 109 ἐξ (σελ. 186-194). Περὶ τῆς παρ' Ὀμήρῳ σχέσεως τοῦ δεῖπνου πρὸς τὸν δόρπον ἰδὲ καὶ Lehrs, Aristarch.² σελ. 129 ἐξ. καὶ Robert ἐν Hermes 19, σελ. 469.

281. Περὶ τοῦ τύπου ἡ γῆς (ἀφαιρεθέντος ἐκ τοῦ κατὰ γῆς) βλέπε τινὰ παρὰ Χατζιδάκι, MNE, A' 633.

283. Περὶ τοῦ φρυξίου (φρύσσω) διέλαβον ἐκτενέστερον ἐν Χριστ. Κρήτῃ ἔ. ἀν. σελ. 160.

285. Περὶ τῆς γραφῆς *μυρολόγιον-μοιρολόγι* ἐλπίζω νὰ διαλάβω ἀλλαχού ἐκτενέστερον. Δὲν πείθομαι ἐξ ὧσων τῶρα ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ἡ ὀρθὴ γραφὴ εἶναι *μυρολόγιον* (Κοραῆς, Ἀτ. Δ', 345), ἐάν τις παραβάλλῃ μάλιστα καὶ τοιαῦτα χωρία οἷα τὰ ἐν τῷ ΘΣ ἐν λ. *μοιρολογέω* ἀναφερόμενα.

286. ἡ μητρί σου. Εἰς ὅσα ἀνεγράφησαν ἐν σημ. τοῦ στίχου 13 ἐν Χριστ. Κρήτῃ ἔ. ἀν. σελ. 144 ἄς προστεθῇ καὶ αὕτη ἡ ἐπίσης παράδοξος ὀνομαστική: ἡ μητρί. Ἡ ὀνομαστικὴ τῶν σχηματισμῶν τούτων θὰ ἡδύνατο νὰ γράφηται καὶ διὰ τοῦ η. Αἰτιατικὴν ἀρσενικοῦ (τὸν) πατὴρ ἔχομεν ἐν στ. 342.

292. *ἐρρίζωσαν* ἐνταῦθα σημαίνει ἐπλησίασαν καὶ ἐστάθησαν στερεὰ (κατὰ τὸν Ἀριστοτελικὸν «αἱ πίνναι ἐρρίζωνται» περὶ ζώων Ἱστορ. 5,15 - 548a 5). *Ριζώνω* σημ. ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλῶσση ρίζο-βολῶ, στέκω ἀμετακίνητος (Κοραῆς, Ἀτ. Β' 320) ἐγκαθίσταμαι, ἐγκαταβιώ (Σάμος). Ἐν Κρήτῃ σημαίνει ἀνέρχομαι ρίζωμα, λαμβάνω τὴν ἀνωφερῇ ὁδὸν (Λεξικογρ. Ἀρχ. 6, 492). Ἐν Καλαβρύτοις ἡ λ. σημαίνει αὐτὸ τοῦτο *πλησιάζω* (μὴ ριζώνης κοντά μου. Χφ. Ἀρχ. Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ 312 σελ. 57).

294. Ἡ ἐκ τῆς ξένης εἰς τὴν πατρίδα ἐπάνοδος ὑπῆρξε πάντοτε ὁ πόθος τῶν ξενιτευομένων Ἑλλήνων καὶ κατὰ τὴν παλαιοτάτην Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν. Ἀναγράφω ἐνταῦθα ἐκ προχείρων σημειώσεών μου χωρία τινὰ σχετικὰ πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο (τὸ ὅποιον ἀξίζει ἰδιαιτέραν μελέτην) ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς Γραμματείας. Ἐν Ἰλιάδ. N, 232 ὁ Ποσειδῶν λέγει εἰς τὸν Ἰδομενεά: «μὴ κείνος ἀνὴρ ἔτι νοστήσειεν | ἐκ Τροίης, ἀλλ' αὐθι κυνῶν μέληθηρα γένοιτο | ὅς τις ἐπ' ἡματι τῷδε ἐκὼν μεθιῇσι μάχεσθαι». Καὶ ἐν Ψ, 144 ὁ Ἀχιλλεὺς «ξανθὴν ἀπεκείρατο χαίτην» καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Σπερχειὸν εἶπε «Σπέρχει', ἄλλως σοί γε πατὴρ ἠρήσατο Πηλεὺς | κείσέ με νοστήσαντα φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν | σοί τε κόμην κερεῖν, ῥέξειν θ' ἱερὴν ἐκατόμβην». Ἡ Καλυπώ ἐν Ὀδ. α, 56 κατακρατεῖ τὸν Ὀδυσσεά «αἰεὶ δὲ μαλακοῖσι καὶ αἰμυλίοις λόγοισιν | θέλγει, ὅπως Ἰθάκης ἐπιλήσεται» αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς | *ἴμενος καὶ καπνὸν ἀποθρώσκοντα νοῆσαι* | *ἧς γαίης θανέειν ἱμεύεται*» πρβλ. καὶ στίχον 83. Ἐν Ὀδ. δ, 520 καὶ ἐξῆς διηγεῖται εἰς ἡμᾶς ὁ ποιητὴς πῶς ὁ Ἀγαμέμνων ἐλθὼν οἴκαδε «χαίρων ἐπεβήσετο πατρίδος αἰῆς | καὶ κύνει ἀπτόμενος ἦν πατρίδα πολλὰ δ' ἀπ' αὐτοῦ | δάκρυα θερμὰ χέοντ', ἐπεὶ ἀσπασίως ἴδε γαῖαν», πρβλ. καὶ τὰ τοῦ Μενελάου ἐν στίχ. 586.

Εἰς τοὺς Τραγικοὺς εὐρίσκεται συχνὰ ἡ ἰδέα τῆς πατρίδος καὶ τῆς ξένης, ἀλλὰ μετὰ τινος διαφαινομένου ἤδη, κυρίως παρ' Εὐριπίδῃ, κοσμοπολιτικοῦ πνεύματος. Ὁ Σοφοκλῆς ἐν τῷ Φιλοκτήτῃ 135 εἰσάγει τὸν χορὸν τοῦ ἀμηχανοῦντα *τί στέγειν ἢ τί λέγειν* «ἐν ξένῳ ξένον», ἐν δὲ τῷ Οἰδ. Κολ. 184 ὁ χορὸς παρακαλεῖται τὸν Οἰδίποδα «τόλμα ξεῖνος ἐπὶ ξένης | ὦ τλάμων, ὅτι καὶ πόλει | τέτροφεν ἄφιλον ἀποστρυγεῖν | καὶ τὸ φίλον σέβσθαι. Ὁ Εὐριπίδης εἰς δύο ἀποσπάσματα 774 καὶ 1034 | (1047 Nauck) διακηρύττει ὅτι «πανταχοῦ γε πατρίς ἡ βόσκουσα γῆ» καὶ «ἅπας μὲν ἀνὴρ ἀετῷ περὰσιμος | ἅπασα δὲ γῆν ἀνδρὶ γενναίῳ πατρίς» (μετέφρασε τοῦτο αὐτολεξεῖ ὁ Ὀβίδιος, Fast. 1,493). Ἐχομεν

νομίζω ἐνταῦθα ἐπίδρασιν τοῦ Δημοκρίτου (Στοβ. Ἀνθολ. 40, 7) γνωματεύοντος ὅτι «ἀνδρὶ σοφῷ πᾶσα γῆ βατή· ψυχῆς γὰρ ἀγαθῆς πατρίς ὁ ξύμπας κόσμος». Μετὰ τὸν Εὐριπίδην σαφέστερον διεκήρυξε τοῦτο ὅτε Ἀριστοφάνης Πλουτ. 1151 ὅτι «πατρίς (γὰρ) ἐστὶ πᾶς ἢ ἂν πράττη τις εὖ» καὶ ὁ Μένανδρος, Μονόστ. 716 «τῷ γὰρ καλῶς πράττοντι πᾶσα γῆ πατρίς», τὸ μετὰ ταῦτα περιφρημον *Patria est ubicumque est bene* (Κίκερ. *Tusc.* 5, 37, 108 ἰδὲ Σενέκαν *de remediis fortuitorum* 8, 2 ἐπαναλαμβάνοντα τὸ αὐτό).

Εἰς τοὺς ποιητὰς τούτους, ἀπηχοῦντας πάντως γνώμας τότε ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐπιτολαζούσας, ἀποβλέπει καὶ ὁ ῥήτωρ Λυσίας, κατὰ Φίλωνος δοκιμασίας 6, παρατηρῶν ὅτι «ὅσοι φύσει μὲν πολῖταί εἰσι, γνώμη δὲ χρώνται ὡς πᾶσα γῆ πατρίς ἐστὶν αὐτοῖς ἐν ἣ ἂν τὰ ἐπιτήδεια ἔχωσιν, οὗτοι δηλοῖ εἰσιν ὅτι ἂν παρέντες τὸ τῆς πόλεως κοινὸν ἀγαθὸν ἐπὶ τὸ ἑαυτῶν ἴδιον κέρδος ἔλθοιεν διὰ τὸ μὴ τὴν πόλιν ἀλλὰ τὴν οὐσίαν πατρίδα ἑαυτοῖς ἡγεῖσθαι».

Ἡ στέρησις ὁμῶς τῆς πατρίδος (Ξενοφ. Ἑλλην. Α', 4, 14) ἢ ἡ ἐξ αὐτῆς ἄπωσις (Σοφ. Οἶδ. Τ. 641) ἐθεωρεῖτο πάντοτε τι ἀφόρητον, ὁ δὲ ἐν τῇ ξένῃ θάνατος θλιβερὰ τύχη. πρβλ. Θεοκρίτου Ἐπιγρ. ΧΙ, 3 «εὖ μὲν ἔθαψαν ἑταῖροι ἐπὶ ξείνης ξένον ὄντα» ἐν δὲ ταῖς Ἐπικτήτου Διατριβαῖς 1, 27, 5 λέγεται «ἀκούεις τῶν ἰδιωτῶν λεγόντων 'τάλας ἐκείνος ἀπέθανεν'. ἀπώλετο ὁ πατήρ αὐτοῦ, ἡ μήτηρ· ἐξεκόπη, ἀλλὰ καὶ ἄωρος καὶ ἐπὶ ξένης».

308. διὰ *τεσένα*, κατὰ προσθήκην εἰς τὸ *ἐσένα* ἐνὸς τ, ληφθέντος ἀναλογικῶς ἐκ τοῦ τοῦτος. Δὲν εἶναι παράδοξον νὰ ὑπάρχῃ καὶ ὁ τύπος διὰ *τεμένα* (= δι' ἐμέ(να)). πρβλ. καὶ κατωτέρω στίχ. 312.

316. Ἀντὶ τοῦ *γυρίσης* ἔχει ὁ V *μισσένης*. Τὸ *μισσεῦω* ἀποφεύγει ὁ Α, πλὴν τοῦ στίχου 321 (μίσσεψε).

342. Παρενθετικῶς φαίνεται κείμενος ὁ στίχος οὗτος, διὸ καὶ ἡ μετέωρος καὶ ἀπόλυτος ὀνομαστική του.

346. *πιτάκι* (*pittacium*) ἐνταῦθα σημαίνει βεβαίως *ἐπιστολήν, γράμμα*. Ἀργότερον προσέλαβε τὴν σημασίαν τῶν ἐπιστολῶν, ἐπισήμων γραμμάτων ἢ ἐγκυκλίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ὁ Εὐστάθιος σχολιάζων τὸ περιφρημον Ἰλιάδ. Ζ 169 «σήματα λυγρὰ γράψας ἐν πίνακι πτυκτῷ» παρατηρεῖ ὅτι «πίνακα δὲ πτυκτόν, ὃ φαμεν ἡμεῖς δέλτον ἦτοι βιβλίον ἢ *πιτάκιον*· δέλτον μὲν διὰ τὸ κατὰ σχῆμα τοῦ δέλτα γράμματος (...) βιβλίον δὲ ἢ βιβλίον οὐδετέρως ἀπὸ τοῦ φυτοῦ τῆς βύβλου (...) *πιτάκιον* δὲ *ιδιωτικώτερον* διὰ τὸν τρόπον καὶ αὐτὸ τῆς πτύξεως ἦτοι διπλώσεως· ὡς γὰρ δέλτος διὰ τὸ δελτωτὸν σχῆμα, οὕτω *πιτάκιον* διὰ τὸ τετραγωνίζεσθαι πτυσσόμενον ὁμοίως πῶς τῷ τῆς *χυτῆς πίτης* σχηματισμῷ». Ὁ Εὐστάθιος θεωρεῖ ἐσφαλμένως τὸ *πιτάκιον* ὡς ἐκ τοῦ *πίτσω* παραγόμενον, οἰονεὶ *πιτάκιον*, ἀλλὰ ἡ λ. σχετίζεται πρὸς τὸ *πίσσα*, δι' ἧς ἐσφραγίζετο ἡ κλεισμένη καὶ διπλωνομένη ἐπιστολή. πρβλ. περὶ τούτου τὸν ΘΣ καὶ τὸν Δουκάγγιον ἐν λ. πρὸς δὲ καὶ *Κοραῖν*, Πλουταρχ. βίοι Παρ. 5, 327, Ἀτακτα Α' 298 καὶ Ε' 298 *Χατζιδάκιν*, ΜΝΕ, Α' 91 καὶ *Λαογραφίας* Δ' 83.

346. Τὸ *πιτάκι* τοῦτο λέγεται *γραφὴ* παρὰ *Jeannarakis*, *Kretas Volkslieder* σελ. 152:

μὰ θὰ σοῦ μπέψω μιὰ γραφή, γιὰ νὰ τὴν ἀναγνώσῃς
νὰ βρῇς καλὸ γραμματικὸ κτλ.

349. Κατὰ γένος ἀρσενικὸν ὁ *βάσανος*, πάντως κατὰ τὸ προσηγηθὲν *τυραννισμός*.

356. Πρβλ. σημειώσιν στίχου 369.

365. Ἐν Λαογραφίᾳ Δ', 82 δημοσιεύεται ὕσμα ἐκ Κεφαλληνίας ἐν ᾧ λέγεται ἐπὶ παρομοίας ἀποστολῆς γράμματος: «νὰ τα διαβάξῃ ἡ μάννα μου νὰ κλαίῃ ἡ ἀδελφή μου, νὰ τα διαβάξῃ ἡ ἀδελφή νὰ κλαίῃ ἡ ποθητή μου». Ἀλλὰ δι' οὗς λόγους ἐξέθηκα ἐν τῇ *Χριστιανικῇ Κρήτῃ*, ἔ. ἀν. προτιμητέον τὸ *οἱ ἀδελφοὶ ἐνταῦθα*.

366. Σημείωσε τὸν τύπον *ἡταίρι* (ἑταῖρος), τὸ ὁποῖον σήμερον πλέον μόνον ὡς *ταίρι* ἀκούεται.

381. Τεχνικῶς ἀνώτερος ὁ στίχος τοῦ ὑπὸ τοῦ V παρεχομένου 385 ἂν μὴ καὶ τὸ «ἐκεῖ ἔπесεν» ἀναγνωστέον ἢ διορθωτέον εἰς: *ἐσπούδασεν. σπονδάζω* = τρέχω, κᾶνω γρήγορά, βιάζομαι πρβλ. ἀνωτέρω στ. 319 «εἰ δὲ σπονδάξεις φίλε μου» κτλ.

387. *κατερωτῶ* δὲν λέγεται συνήθως ἐν τοιαύτῃ ἐκδοχῇ ἀλλὰ *ἀναρωτῶ* (ὡς ἔχη ὁ V στ. 391) = ἀποτείνω ἄλλεπαλλήλους ἐρωτήσεις πρβλ. *Ξανθουδίδου*, Ἐρωτόκρ. σελ. 496 ἐν λ.· *κατερωτῶ* δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Ἐρωτοκρίτῳ.

398. Ὁ Εὐστάθιος (Ἑλάσσ. Ἔργ. 305,60) λέγει τὸ ροδόστα(γ)μα (*aqua rosacea*) τοῦτο *ρόδεον στάγμα* («τὸ ροδ. στ. εἰς ὕδωρ ἄχρειον ἐνομίζετο»)· περὶ τῶν λ. *ροδόστακτον* καὶ *ροδόμελι* βλέπε ΘΣ. πρβλ. καὶ Σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Πλοῦτ. 529, «μύροις στακτοῖς, ἦγουν ροδοστάγμασιν».

406. (ἀ)παντέχω (= ὑπαντέχω) περιμένω, προσδέχομαι, προσδοκῶ πρβλ. καὶ 706. Τὸ ρῆμα λέγεται μόνον κατ' ἐνεστώτα καὶ παρατατικόν. ἰδὲ καὶ *Χατζιδάκιν* ἐν Ἀθηναῖς 25,207 καὶ *Ξανθουδίδου* Ἐρωτοκρ. σελ. 499 ἐν λ. *ἀπαντοχή*.

425. *ἐπιβουλία*. Ἡ Πινδαρική (Νεμ. 4,60) αὕτη λέξις ἐσώθη ἐν ἀμεταβλήτῳ σημασίᾳ μέχρι σήμερον ἐν Κρήτῃ, Θήρᾳ (Παρνασσ. 4,484), Κυθήροις καὶ ἀλλαχοῦ («μὲ μαριολιά, μὲ πιβουλιά ἐπῆρε τὴ τιμή μου»). πρβλ. *Ξανθουδίδου* Ἐρωτοκρ. σελ. 667. Δυνατὸν βεβαίως εἶναι νὰ ἐσχηματίσθῃ καὶ αὐτοτελῶς ἐν τῇ νέᾳ γλώσσῃ ἐκ τοῦ *ἐπίβουλος*.

426. Περὶ τοῦ *κόσμον* ὡς *τροχοῦ* διέλαβέ τινα καὶ ὁ συνάδελφος Ν. Βέης ἐν *Mitteil. des Sem. für Or. Spr.* τόμ. 15^ο (1912), II, σελ. 5 τοῦ ἰδιοτύπου. Ἡ ἰδέα εἶναι βεβαίως ἀρχαιότερα τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως ὡς ἀποδεικνύει τὸ χωρίον τοῦ *Εὐριπίδου* (Ἰνῶ, ἀπόσπ. 419), πρὸς δὲ καὶ τὰ φερόμενα παρὰ *Πλουτάρχῳ* βίῳ Δημητρ. κεφ. 45.

431. Περὶ τοῦ *στέκει* πρβλ. *Χατζιδάκιν* ἐν Ἐπιστ. Ἐπετηρίδι τόμ. 8^ο (1912) σελ. 5=καὶ ἐξακολουθεῖ ν' ἀπατᾷ.

442. Πρβλ. τὸ ὑπὸ τοῦ Ν. Βέη ἐν *Mitteil. des Seminars* ἐνθ. ἀν. σελ. 7 στιχ. 22 (τοῦ ἰδιοτύπου) δημοσιευθὲν κείμενον τοῦ «Ἀλφάβητου κατασκευτικῷ περὶ τῆς ψυχῆς», ἔνθα εὐρίσκεται ἡ συνήθης καὶ στερεότυπος φράσις «κακοπαθεῖς καὶ μάχεσαι». Παραβλητέος ὁ Ἀλφάβητος οὗτος ἐν πολλοῖς πρὸς τὸ προκειμένον ποίημα, ἀντιγράφον τὸν «Ἀλφάβητον» εἰς τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ξένου ἐν ξένῃ λεγόμενα.

454. *τρανίσως*. Τὸ ἀπλοῦν ἐνταῦθα *τρανίζω* (τὸ ὁποῖον ὁ Κοραῖς διαλαβὼν περὶ τοῦ *ἀνεντρανίζω* ἐν Ἀτακτ. Α', 112 δὲν θεωρεῖ παραδεδομένον καὶ χαρακτηρίζει ὡς ἄχρηστον) καθιστᾷ βεβαίαν τὴν πρὸς τὸ *τρανὴς* καὶ *τρανός* (=φωτεινός, διανγής, καθαρός, μέγας) συγγένειαν τοῦ ῥήματος, τὸ ὁποῖον συνηθέστερον φέρεται σύνθετον *ἀνεντρανίζω* (ἀνα(ν)τρανίζω, ἀναντραλίζω). Τὸ *ἐντρανίζω* ἔχομεν ἤδη παρὰ Γλυκᾷ 119. Λυβ. Ροδ. 630, 634 καὶ παρ' Εὐσταθίῳ Ἰλ. 259, 8 «ταυρηδὸν ἐμβλέπειν τὸ θυμικῶς ἐντρανίζειν» καὶ Ὀδυσσ. 1929, 29 «περιεργότερον ἐντρανίζουσα καὶ κατασκοποῦσα» πρβλ. καὶ Ἑλάσσ. Ἔργ. 79, 90 (ἰδὲ καὶ Σχολ. Θεοκρ. 10, 18: οἷς ἂν ἐντρανίσῃ ζῳοῖς ἢ ἀκρις κακὸν προμηνύει). Περὶ τοῦ *ἐντρανός* καὶ *ἐντρανὴς* βλέπε ΘΣ. *ἀναντρανίσμα* (=βλέμμα) ἔχομεν καὶ παρὰ Γεωργιλλᾷ Θανατ. στ. 115 (σελ. 36 ἐκδ. Wagner) ἰδὲ *Κοραῖν* ἔ. ἀν. καὶ Β' 207. *Χατζιδάκιν* ΜΝΕ, Β' 543, *Πολίτην* Παροιμ. Β, 207 καὶ *Ξανθουδίδου* Ἐρωτόκρ. σελ. 495 (Β. 435 «ὅλοι τὰ μάτια ντως ᾗς αὐτὸ στρέφουν καὶ συνηροῦσι καὶ δὲν ἀνεντρανίζουσι κινάνενα μπλιὸ νὰ δοῦσι», καὶ ἀλλαχοῦ).

455. *γλυκοσυντυχαίνω* ἐνταῦθα σημαίνει ὅ,τι καὶ τὸ νῦν λεγόμενον *γλυκομιλῶ*.

459. Ὁ μὲν V ἀπλῶς τὴν περικοπὴν μνημονεύει «δεῦτε - κόσμιου», ὁ δὲ Α ἀποπειρᾶται στιχοποιήσιν τινα.

464. Σημείωσε τὴν περίεργον χρῆσιν τῆς *με* μετὰ γενικῆς, αἰτιολογουμένην ἐκ τῆς ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ γράφοντος ὑπαρχούσης παραστάσεως τῆς *μετὰ με* γενικῆν.

489. Μὲ τὸν στίχον τοῦτον (ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸν 495 τοῦ V) θεωροῦνται περιτταὶ αἱ πολυλογίαι τῶν στίχων 494, 496 καὶ 497 τοῦ V.

501. *διαφεντεύω* κτλ. (Λατ. *defendere*) ἰδ. *G. Meyer*, *Neugriechische Studien* II σελ. 20 ἔξ. καὶ III σελ. 21 ἔξ.

522. Ὁ τρόμος τοῦ ξένου εἶναι τὸ νὰ περιτέσῃ ἐν τῇ ξένῃ εἰς ἀσθενεῖάν τινα πρβλ. *Ἀραβαντινοῦ* ἔνθ. ἀν. σελ. 207 ἀρ. 344. καὶ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 125 (121, XLIII (ιγ')) ἐκ Δημητσάνης τῆς Γορτυνίας ἀνέκδοτον τοῦ Λαογραφ. Ἀρχείου :

« Περικαλῶ τῆμ Παναγιά ν' ἀρρώστια μὴ μου δώσῃ

« κι' ἀρρώστια θέλει πάπλωμα, θέλει μαξιλλαράκια

« θέλει μαννούλας γόνατα καὶ ἀδερφῶν ἀγκάλες.

Καὶ εἰς τὸ ὥραϊον «τραγούδι τῆς ξενιτειᾶς» τοῦ Κ. Κρυστάλλη ἐξαίρεται ἡ δυσχερὴς θέσις τοῦ ξενιτεμένου ὅταν ἀσθενῇ εἰς τὰ ξένα.

525. Τί ἀκριβῶς εἶναι τὸ *ζαχαρόμελι* τοῦτο, ἴσως ποτὸν περιέχον ζάχαριν καὶ μέλι, ἢ ἄλλο τι εἶδος γλυκέος ποτοῦ, δὲν γνωρίζω. Σήμερον δὲν ἀκούεται καθ' ὅσον γνωρίζω ἡ λέξις.

Πίναξ τῶν ἐξεταζομένων λέξεων

Οἱ ἀριθμοὶ ἀναφέρονται εἰς τὰς σημειώσεις τῶν στίχων.

ἀδελφοποι(η)τὸς 36	κακομοιράζω 89
ἀναντράνισμα 454	κακορρίζικος 202
ἀνάπτει 206	καταδέχομαι 118
ἀναστένασμα 79	καταλόγιν 3
ἀνεμοκάραβα 134	κατερωτῶ 387
ἀνεντρανίζω 454	κωλακρέτης 206
ἀπαντέχω 406	μητρὶ (ῆ) 286
ἀπομεριμνῶ 216	μοιρολόγιον 285
ἀποξεγνοιάζω 216	μπορεζόμενος 22
ἄριστον 273	μύριος, μύριο 6. 157
ἄρμενίζω 135	μυρολόγιον 285
ἄρμενοκάραβα 134	παιδεύω 95
ἄχαμνός, ἄχαμνίζω 234	παλαβός 55
γάρ 120	παντέχω 406
γῆς (ῆ) 281	παρηγόρησις 87
γλυκοσυντυχαίνω 455	πατρὶς 294
δειλινὸν 273	πιττάκι 346
δεῖπνον 273	προσέχομαι 102
δημεγέρτης 206	ρίζικόν 202
διαβάζω 243	ριζώνω 292
δια(βι)βάζω 10	ροδόστα(γ)μα 398
διαφεντεύω 501	σημεῖα 178
ἐβλέπω 47	σπουδάζω 381
ἐγνωρίζω 47	συντυχαίνω 34, 167
ἐκατόλογον 3	ταίρι 366
ἐπιβουλία 425	τεσένα (αἰτ.) 308
ἐσπέρισμα 273	τρανίζω 454
ζαχαρόμελι 525	τρανός 454
ζυγώνω 94	τροχός (ὁ κόσμος) 426
ῆταιρι (τὸ) 366	ὑποδένομαι 35
κακογραμμένος 202	

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εἰσαγωγή	σελ.	1
Κείμενον τοῦ ποιήματος	»	4
Σημειώσεις	»	21
Πίναξ τῶν ἐξεταζομένων λέξεων	»	30

[illegible]

Ἀθηναϊκὸς κῶδιξ ἀρ. 701 «περὶ ξεντείας» φώλ. 206, στίχ. 138–178.

(Τὸ προκείμενον ἀποτύπωμα ἔχει τὸ μέγεθος τοῦ χειρογράφου).

